

Door liefde verbonden

Onderzoek naar loyaliteit in gezinshuizen

In opdracht van het lectoraat Jeugd en Gezin
Margreet Oosterhoff en Diana van de Vliert
Maatschappelijk werk en dienstverlening
Ellen Schep – afstudeerbegeleider
Wilma Corsel – eerste beoordelaar
Mei 2014

© 2014 Christelijke Hogeschool Ede

Behoudend de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Samenvatting

Dit onderzoek gaat over loyaliteit in gezinshuizen en maakt deel uit van een groter onderzoek, dat wordt uitgevoerd door het lectoraat Jeugd en Gezin van de Christelijke Hogeschool Ede. Binnen dit project wordt er gekeken naar pubers die opgevangen worden in gezinshuizen. Vaak moeten deze plaatsingen worden afgebroken, omdat pubers soms zo moeilijk hanteerbaar zijn dat zij ergens anders moeten worden geplaatst. Het lectoraat heeft in 2012 onderzoek gedaan naar dit onderwerp door middel van focusgroepen. Tijdens deze bijeenkomsten gaven de gezinshuisouders aan dat de biologische ouders een grote invloed hebben op de slagingskans van de plaatsing. Om deze reden richt dit onderzoek zich specifiek op loyaliteit binnen gezinshuizen. In dit onderzoek wordt antwoord gegeven op de volgende vraag: *Welke interactionele vaardigheden van professionele opvoeders, betreffende de omgang met de biologische ouders, bewerken aansluiting bij pubers?*

Om antwoord te geven op deze vraag is er literatuuronderzoek gedaan, zijn er expertinterviews geweest en zijn er videobeelden van zes gezinshuizen bekeken. Het eerste deel van het literatuuronderzoek heeft zich gericht op loyaliteit en hechting. Het literatuuronderzoek is aangevuld met twee expertinterviews. Hieruit kwam naar voren dat pubers in gezinshuizen altijd een onverbreekelijke band hebben met hun biologische ouders. Gezinshuisouders kunnen loyaliteit verwerven door er voor de jongere te zijn en voor hem of haar te zorgen. Er is dus een duidelijk onderscheid tussen de band van een kind met zijn ouder en de band die hij opgebouwd heeft met zijn gezinshuisouder. Uit het onderzoek blijkt, dat het erg belangrijk is dat ouders het eens zijn met de plaatsing van hun kind. Ook blijkt uit de literatuur dat een positieve hechting met gezinshuisouders de jongere kan helpen in zijn hechting met zijn biologische ouders.

Het tweede deel van het literatuuronderzoek beschrijft verschillende interactionele vaardigheden. Deze vaardigheden lopen erg uiteen: het ene heeft vooral te maken met praktische zaken, zoals verzorging en informatie geven en het ander heeft te maken met emotionele zaken, zoals ruimte voor autonomie geven en emotioneel ondersteunen. Voor pubers in gezinshuizen is het belangrijk dat zij een opvoeding krijgen waar alle interactionele vaardigheden herkenbaar zijn. Door middel van dit literatuuronderzoek zijn er verbanden gelegd tussen de interactionele vaardigheden van opvoeders en in hoeverre deze gehanteerd worden in Nederland. Aangezien de literatuur met betrekking tot gezinshuisouders beperkt is, wordt dit onderzoek aangevuld met expertinterviews.

Zowel loyaliteit, hechting en enkele interactionele vaardigheden zijn terug te zien of worden besproken in de beelden. Naar aanleiding van het literatuuronderzoek en het bekijken van de videobeelden, zijn de volgende vier interactionele vaardigheden te onderscheiden met betrekking tot loyaliteit in gezinshuizen:

- De gezinshuisouder toont interesse in gezin van herkomst van puber
- De gezinshuisouder spreekt over broers en zussen van puber
- De gezinshuisouder is steunend aanwezig in de relatie puber en gezin van herkomst
- De gezinshuisouder geeft uiting aan zijn gedachten over gezin van herkomst van puber

“Wij zijn wel vader en moeder, maar geen papa en mama”

(gezinshuisouder 4, aantekeningen gesprek, 9 mei 2014)

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
Voorwoord	8
Hoofdstuk 1 Verantwoording	10
1.1 Aanleiding en achtergrond van het probleem.....	10
1.2 Vraagstelling	10
1.2.1 Hoofdvraag	10
1.2.2 Operationalisering	11
1.2.3 Deelvragen.....	11
1.2.4 Operationalisering	11
1.3 Verantwoording onderzoeksmethoden	12
1.3.1 Literatuuronderzoek.....	12
1.3.2 Observeren	12
1.3.3 Interviews	13
1.3.4 Datatriangulatie.....	13
1.4 Doelstelling, doelgroep en beoogde resultaten	13
1.5 Beredeneerde inhoudsopgave	14
1.6 Persoonlijke competenties	14
Hoofdstuk 2 Loyaliteit in gezinshuizen	17
2.1 Wat is een gezinshuis?.....	17
2.1.1 Verschillen binnen gezinshuizen.....	18
2.2 Loyaliteit	18
2.2.1 Verschillende vormen van loyaliteit	18
2.2.2 Loyaliteitsconflict.....	19
2.2.3 Balans tussen geven en nemen	20
2.2.4 loyaliteit en uithuisplaatsing.....	20
2.3 Hechting.....	21
2.3.1 Gehechtheidstheorie	22
2.3.2 Hechting bij uithuisplaatsing	24
2.4 Conclusie.....	24
Hoofdstuk 3 Interactionele vaardigheden.....	27
3.1 Wat zijn interactionele vaardigheden?	27
3.2 Vaardigheden.....	27

3.2.1 Verzorging.....	28
3.2.2 Zicht houden	28
3.2.3 Grenzen stellen en structuur bieden	29
3.2.4 Verwachtingen en eisen	30
3.2.5 Informatie en uitleg geven	31
3.2.6 Veiligheid bieden en emotioneel ondersteunen	31
3.2.7 Respect voor autonomie	33
3.2.8 Overige basisvaardigheden voor de opvoeding van pubers in gezinshuizen	33
3.2 Opvoedingsstijlen	34
3.3.1 Autoritatieve/democratische opvoedingsstijl	35
3.3.2 Autoritaire opvoedingsstijl	35
3.3.3 Permissieve opvoedingsstijl.....	36
3.3.4 Verwaarlozende opvoedingsstijl.....	36
3.4 Conclusie.....	36
Hoofdstuk 4 Videoanalyse	39
4.1 Gezinshuisouder toont interesse in gezin van herkomst van puber	39
4.2 Gezinshuisouder spreekt over broers en zussen van puber.....	40
4.3 Gezinshuisouder is steunend aanwezig in de relatie puber en gezin van herkomst	42
4.4 Gezinshuisouder geeft uiting aan zijn gedachten over gezin van herkomst van puber.....	43
4.5 Conclusie.....	45
Hoofdstuk 5 Conclusie en aanbevelingen	47
5.1 Conclusie.....	47
5.1.1 De gezinshuisouder toont interesse in gezin van herkomst van puber	47
5.1.2 De gezinshuisouder spreekt over broers en zussen van puber.....	47
5.1.3 De gezinshuisouder is steunend aanwezig in de relatie puber en gezin van herkomst....	48
5.1.4 De gezinshuisouder geeft uiting aan zijn gedachten over gezin van herkomst van puber	48
5.2 Aanbevelingen	49
5.2.1 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	49
5.2.2 Aanbevelingen voor de training	49
5.2.3 Aanbevelingen voor gezinshuisouders	50
5.3 Discussie	50
5.4 Evaluatie	50
5.4.1 Productevaluatie.....	50
5.4.2 Procevaluatie.....	51

Literatuurlijst	53
Bijlage 1 Totaaloverzicht kernlabels, sublabels en dimensies.....	56
Bijlage 2 Kernlabelschema 'Gezin van herkomst'	61
Bijlage 3 Topiclijst Expertinterviews.....	62
Bijlage 4 Fasering onderzoek.....	64

Voorwoord

Dit verslag maakt deel uit van het RAAK-onderzoek dat het lectoraat Jeugd en Gezin uitvoert. Vorig jaar is het lectoraat begonnen met dit onderzoek. Gezien onze stage-ervaring met jongeren en gezinnen waren wij erg geïnteresseerd in het vervolg van dit onderzoek. Bij het begin van dit onderzoek waren wij nieuwsgierig naar de invloed van loyaliteit in gezinshuizen. Om deze reden hebben we ervoor gekozen om ons specifiek te richten op loyaliteit. Wij vinden het mooi en belangrijk dat wij door middel van dit onderzoek een bijdrage kunnen leveren aan het gehele onderzoek van het lectoraat.

In dit voorwoord willen wij ook graag een aantal mensen bedanken. Allereerst bedanken we Ellen Schep, onze afstudeerbegeleidster. Door haar kritische feedback hebben we een mooi eindresultaat kunnen neerzetten. Ze heeft ons met al onze vragen kunnen helpen en was altijd bereikbaar voor ons. Ook willen we Daniëlle van de Koot-Dees bedanken. Zij heeft ons geholpen met ons plan van aanpak, waardoor we goede start hebben kunnen maken.

Daarnaast gaat onze dank uit naar de projectgroep van het lectoraat, waar wij mee hebben samen gewerkt. Dankzij deze samenwerking hebben we veel geleerd. Hierdoor hebben we ons niet alleen bezig gehouden met ons onderzoek, maar hebben we ook een bijdrage kunnen leveren aan het gehele onderzoek van het lectoraat. De bijeenkomst met de projectgroep hebben ons geïnspireerd en ons kritisch laten nadenken over ons onderzoek.

Mariska de Baat en Kees Verduijn hebben ons goed geholpen door middel van de interviews. Zij hebben ons aanvullende informatie gegeven, waardoor we ons verslag compleet konden maken.

Tenslotte willen wij onze familie bedanken. Zij stonden tijdens deze maanden altijd voor ons klaar en hebben waar nodig geholpen.

*“Je moet accepteren dat het gezin van herkomst zijn eigen
nomen en waarden heeft”*

(gezinshuisouder 5, aantekeningen gesprek, 9 mei 2014)

Hoofdstuk 1 Verantwoording

1.1 | Aanleiding en achtergrond van het probleem

Het lectoraat Jeugd en Gezin (onder leiding van lector Martine Noordegraaf) is in september 2012 begonnen met een praktijkgericht onderzoek naar professioneel ouderschap in alledaagse leefsituaties in gezinshuizen. Binnen dit project wordt er gekeken naar pubers die opgevangen worden in gezinshuizen. Vaak moeten deze plaatsingen worden afgebroken, omdat pubers soms zo moeilijk hanteerbaar zijn dat zij ergens anders moeten worden geplaatst. Dit is voor alle betrokkenen schadelijk. Vandaar dat gezinshuis.com en De Rudolphstichting het lectoraat Jeugd en Gezin heeft benaderd om hier onderzoek naar te doen. Het doel van het lectoraat is om te ontdekken waarom het bij sommige gezinshuizen wel goed gaat en bij andere gezinshuizen niet. (Lectoraat Jeugd en Gezin, 2012, bijlage 1 p. 2).

Wanneer de veiligheid van een puber in gevaar is, kan hij uit huis worden geplaatst. De puber kan dan op verschillende plekken worden opgevangen. De puber wordt dan geplaatst bij een pleeggezin of in de residentiële zorg. Bij residentiële zorg verblijven de pubers dag en nacht buiten hun eigen omgeving (Nederlands Jeugd Instituut, z.d.a). Dit kan dus bijvoorbeeld een leefgroep zijn. Een gezinshuis is een vorm van residentiële zorg. In een gezinshuis zorgen professionele opvoeders dat de puber wordt verzorgd, opgevoed en begeleid. In het geval van een plaatsing in een gezinshuis, is er bij de puber vaak sprake van meervoudige en complexe gedragsproblemen (Steege, van der., 2012). Het probleem speelt zich af op uitvoerend niveau omdat in de praktijk blijkt dat de plaatsing van pubers in een gezinshuis regelmatig voortijdig afgebroken wordt.

Dit onderzoek is een RAAK-project. Dat betekent dat er wordt gewerkt aan een ‘innovatievraag’ waardoor nieuwe kennis ontstaat. RAAK-projecten worden gesubsidieerd door de overheid (Stichting Innovatie Alliantie, z.d.).

In 2012/2013 is er gekeken naar de handelingsverlegenheid van gezinshuisouders. Dit is gedaan door middel van focusgroepen. Hier hebben 33 gezinshuisouders aan meegedaan. Deze groep was verdeeld in acht groepen van ongeveer vier à vijf gezinshuisouders. Gezinshuisouders hebben hierbij onder andere aangegeven dat het van belang is dat de biologische ouders achter de plaatsing van hun kind staan. Als dit niet het geval is kan dit een loyaliteitsconflict bij de puber veroorzaken (Koot – Dees, van de & Schep, in concept). Tijdens het onderzoek van 2013/2014 is gekeken naar welke vaardigheden professionele opvoeders gebruiken in het contact met de pubers zodat andere professionele opvoeders hier van kunnen leren. Ten behoeven van dit onderzoek hebben gezinshuis.com en de Rudolphstichting gezinshuizen aangedragen waar zij goede praktijken zien.

1.2 | Vraagstelling

1.2.1 | Hoofdvraag

Het lectoraat heeft een plan van aanpak gemaakt voor het gehele onderzoek. Hierin staan de hoofdvraag en de deelvragen die zij hebben geformuleerd. De hoofdvraag van het RAAK-project luidt als volgt:

“Hoe handelen professionele opvoeders in interactie met jongeren met ernstige gedragsproblemen, in alledaagse leefsituaties van een gezinshuis, op een dergelijke wijze dat er herstel in ontwikkeling en toekomstgerichtheid ontstaat?” (Lectoraat Jeugd en Gezin, 2012, bijlage 1 p. 9).

In de eerste twee deelvragen is gekeken naar welke factoren bijdragen aan de interactie tussen gezinshuisouders en pubers en op welke gebieden er handelingsverlegenheid wordt ervaren door gezinshuisouders. De derde deelvraag van het lectoraat is de basis voor de hoofdvraag van dit onderzoek. De derde deelvraag van het lectoraat is de volgende:

“Welke interactionele vaardigheden van professionele opvoeders bewerken aansluiting bij pubers met gedragsproblemen en uit welke ingrediënten bestaan deze vaardigheden?” (Lectoraat Jeugd en Gezin, 2012, bijlage 1 p. 9). Het laatste deel van het onderzoek zal zich richten op een training voor beginnende professionele opvoeders.

Dit onderzoek richt zich op de interactionele vaardigheden van gezinshuisouders met betrekking tot loyaliteit van pubers richting hun biologische ouders. De hoofdvraag van dit onderzoek is als volgt:

Welke interactionele vaardigheden van professionele opvoeders, betreft de omgang met de biologische ouders, bewerken aansluiting bij pubers?

1.2.2 | Operationalisering

Interactionele vaardigheden:	Communicatieve opvoedingsvaardigheden. Deze vaardigheden zorgen ervoor dat ouders in staat zijn om <i>“de juiste ingangen te vinden voor het verkrijgen en onderhouden van wenselijke materiële en sociale voorzieningen, het hanteren en structuren van het klimaat, grenzen, regels, verhoudingen, enzovoort.”</i> (Sproet e.a., 2003, p.196)
Professionele opvoeders:	Ouders die samen aan het hoofd staan van een gezinshuis (zie paragraaf 1.2).
Biologische ouders:	Met biologische ouders worden de biologische ouders van de pubers verstaan.
Pubers:	Onder pubers verstaan wij in dit onderzoek jongeren in de leeftijd van 12 tot en met 18 jaar.

1.2.3 | Deelvragen

Naar aanleiding van de hoofdvraag die beschreven is in paragraaf 2.1, zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

- 1- Wat is er bekend over loyaliteit van pubers in gezinshuizen?
- 2- Welke interactionele vaardigheden zijn er bekend?
- 3- Welke interactionele vaardigheden betreffende loyaliteit zien we in de observatie tijdens de maaltijdconversaties?

1.2.4 | Operationalisering

Loyaliteit:	Om dit begrip te verklaren heeft dit onderzoek zich gericht op de contextuele benadering van Nagy. Hij zegt het volgende over loyaliteit: <i>“In contextuele bewoordingen is loyaliteit preferentiële trouw aan mensen met wie men een relatie heeft en die op voorrang gerechtigde aanspraak hebben bij het aangaan van een ‘band’ ”</i> (Nagy & Krasner, 1994, zoals geciteerd in Onderwaater, 2013, p. 48).
Observatie:	De observatie heeft plaatsgevonden met behulp van video opnames. Hierin kijken we alleen naar de maaltijdconversaties.
Maaltijdconversaties:	Er is drie weken lang in zes gezinshuizen gefilmd tijdens de maaltijd. Dit was ongeveer drie uur per dag, in totaal ruim 380 uur. De

conversaties die hierbij plaatsvinden, worden maaltijdconversaties genoemd.

1.3 Verantwoording onderzoeksmethoden

Dit onderzoek is een kwalitatief survey onderzoek. Door middel van het bekijken van de videobeelden is er sprake van directe waarneming. De onderzoekseenheden (de gezinshuizen) zijn in hun sociale omgeving bestudeerd (Baarda e.a., 2009). Het onderzoek is een kwalitatief survey onderzoek, omdat aan de hand van de videoanalyse is beschreven wat voor goede praktijken er gezien zijn in gezinshuizen. Daarnaast is ernaar gestreefd om het onderzoek zoveel mogelijk onder alledaagse omstandigheden te laten plaatsvinden. Uit het eerste gedeelte van het onderzoek van het lectoraat bleek dat er tijdens de maaltijd veel onderwerpen aan bod komen. Vandaar dat er voor is gekozen om dit onderzoek te richten op de maaltijdconversaties. Het onderzoek heeft verschillende fasen doorlopen. Om een duidelijk overzicht te geven is in bijlage 4 een tabel te vinden van welke activiteiten bij welke fase horen.

1.3.1 Literatuuronderzoek

In het plan van aanpak zijn de deelvragen één en twee zo gesteld dat deze zich slechts op literatuuronderzoek richten. Tijdens het onderzoek bleek echter dat er weinig literatuuronderzoek is gedaan naar gezinshuizen. Om deze reden is er besloten de deelvragen één en twee te verbreden. Hierdoor hebben wij niet slechts naar literatuur gekeken, maar hebben ook twee expertinterviews plaatsgevonden (zie voor verdere uitwerking paragraaf 1.3.3). Het literatuuronderzoek heeft zich gericht op loyaliteit van pubers in gezinshuizen jegens hun biologische ouders. Daarnaast is onderzocht welke rol deze loyaliteit speelt in de omgang van de professionele opvoeders met de pubers. Ook is er literatuuronderzoek gedaan naar interactionele vaardigheden. In het onderzoek viel het op dat er vooral veel Nederlandse literatuur is over loyaliteit en interactionele vaardigheden. Het bleek echter dat er nog weinig onderzoek was gedaan naar gezinshuizen. De Engelstalige literatuur kon niet voldoende voor het onderzoek worden gebruikt, aangezien er geen vergelijkbare buitenlandse, kleinschalige vormen van hulpverlening in een gezinssetting zijn (Baat, de & Berg-le Clercq, 2013). Voor zover mogelijk hebben we primaire bronnen gebruikt. Dit literatuuronderzoek hebben we gebruikt om deels antwoord te krijgen op deelvraag één en deelvraag twee. Margreet heeft zich hierbij gericht op deelvraag één en Diana heeft zich gericht op deelvraag twee.

1.3.2 Observeren

Bij het observeren is gebruik gemaakt van de beelden die gemaakt zijn in de zes gezinshuizen. Bij het onderzoek van het lectoraat zijn meerdere studenten en medewerkers betrokken. De videobeelden zijn verdeeld onder de verschillende groepjes. Aan de hand van een vooraf opgesteld kijkkader heeft iedereen een deel van de beelden bekeken. Dit kijkkader bevat interactionele vaardigheden die de professionele opvoeders gebruiken. Vervolgens zijn de beelden van elk gezinshuis gelabeld. Elk fragment werd voorzien van een code waarin het gezinshuisnummer en het kijkkader werden benoemd. Naast de datum en tijd van het fragment werd tenslotte de validiteit (bruikbaarheid) van het fragment genoteerd. Alle geanalyseerde beelden zijn in de projectgroep besproken, waardoor de betrouwbaarheid van dit onderzoek is vergroot (Verhoeven, 2011). Vervolgens zijn alle beelden geselecteerd die over het gezin van herkomst gaan van de pubers. Deze zijn ruw getranscribeerd. Tot

slot zijn alle bevindingen aan de hand van de beelden en de literatuur gecombineerd en zijn daar conclusies uit getrokken.

Het maken van video opnames kan de alledaagse praktijk verstoren. Hier is echter rekening mee gehouden. De camera's werden op een onopvallende plaats opgehangen. De professionele opvoeder heeft deze camera zelf aan en uit gezet, waardoor er zo min mogelijk aandacht aan geschonken werd. Er is rekening mee gehouden dat de pubers en de professionele opvoeders de eerste paar dagen dat er gefilmd werd, sociaal wenselijk gedrag zouden kunnen laten zien. De video's van de eerste week zijn vergeleken met de laatste week. Hierbij kwam naar voren dat er nauwelijks verschil in het handelen van de gezinshuisouder te zien is. Het handelen van de puber is minder relevant aangezien het gaat om de interventies van de gezinshuisouders. Het observeren aan de hand van videobeelden geeft antwoord op deelvraag drie. Dit is door zowel Margreet als Diana uitgevoerd.

1.3.3 Interviews

Er zijn wel twee expertinterviews geweest. Allereerst met Mariska de Baat. Zij heeft samen met Tijne Berg-le Clerq een artikel geschreven, genaamd 'Wat werkt in gezinshuizen?' (2013). Naar aanleiding van dit artikel heeft er een interview plaatsgevonden om zo meer te weten te komen over gezinshuizen en wat daarin werkt. Daarnaast is er een interview geweest met Kees Verduijn. Hij is onder andere contextueel therapeut en doet ook onderzoek voor het lectoraat Jeugd en Gezin. Zijn expertise op het gebied van de contextuele therapie was van belang voor dit onderzoek, omdat loyaliteit in wezen een contextueel begrip is. De uitkomsten van deze interviews zijn vervolgens vergeleken met het literatuur onderzoek. Bij beide interviews is gebruik gemaakt van een gedeeltelijk gestructureerd interview. De belangrijkste vragen liggen vast, maar er is ook ruimte voor een toelichting hierop (zie bijlage 3). De informatie uit het interviews zijn gebruikt voor deelvraag één en twee. De interviews zijn door zowel Margreet als Diana voorbereid en afgenomen. Margreet heeft het interview met Mariska de Baat uitgewerkt. Diana heeft het interview met Kees Verduijn uitgewerkt.

1.3.4 Datatriangulatie

In het onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden. Dit is gedaan door verschillende theoretische bronnen te gebruiken, namelijk verschillende boeken, websites en databanken. Aangezien er gebruik is gemaakt van verschillende soorten literatuurbronnen, is er gestreefd naar theoretische triangulatie. Er is ook gebruik gemaakt van andere data, namelijk twee expertinterviews en videoanalyse. Hiermee is gestreefd naar datatriangulatie (Baarda e.a., 2009). Datatriangulatie zorgt voor een vollediger beeld en betrouwbaarheid van dit onderzoek.

1.4 Doelstelling, doelgroep en beoogde resultaten

Dit onderzoek levert een bijdrage aan het ontwikkelen van een nieuwe training voor professionele opvoeders en studenten van de academie Sociale Studies. Deze training heeft als doel om plaatsingen in een gezinshuis tijdens de puberteit in de toekomst een hogere slagingskans hebben.

Het onderzoek heeft zich gericht op de omgang van professionele opvoeders met pubers met betrekking tot hun loyaliteit jegens hun biologische ouders. Op 6 juni 2014 zal de presentatie van dit onderzoek plaatsvinden. Deze presentatie wordt gehouden voor de projectgroep van het lectoraat en andere genodigden.

Dit onderzoek is onafhankelijk te lezen is van het onderzoek van het lectoraat. Vandaar dat de hoofdvraag van dit onderzoek een bepaalde focus heeft; namelijk loyaliteit. De beoogde doelgroep

van dit onderzoek is enerzijds het lectoraat maar anderzijds ook docenten en professionals uit het werkveld. Het lectoraat kan dit onderzoek gebruiken om verder te komen in hun onderzoek. Docenten kunnen de onderzoeksresultaten gebruiken in colleges en/of een training. En professionals kunnen door middel van de training die wordt ontwikkeld, leren hoe zij aansluiting bewerken bij pubers.

1.5 Beredeneerde inhoudsopgave

Dit hoofdstuk bevat een beschrijving van de aanleiding en achtergrond van het probleem. Daarnaast staat hierin ook de huidige stand van zaken met betrekking tot het onderzoek van het lectoraat. In dit hoofdstuk is de vraagstelling en de doelstelling van dit onderzoek beschreven. Tenslotte is verantwoord waarom er voor de gekozen onderzoeksmethoden is gekozen. Verantwoordelijkheid hiervoor lag zowel bij Margreet als bij Diana.

In hoofdstuk twee wordt antwoord gegeven op de eerste deelvraag, namelijk *‘Wat is er bekend over loyaliteit van jongeren in gezinshuizen?’*. De conclusies die voortkomen uit dit onderzoek wordt in dit hoofdstuk beschreven. Margreet is verantwoordelijk voor dit deel van het onderzoek.

Het derde hoofdstuk geeft antwoord op de tweede deelvraag, namelijk *‘Welke interactionele vaardigheden zijn er bekend?’*. Dit onderzoek richt zich op interactionele vaardigheden op basis van literatuuronderzoek en expertinterviews. Dit hoofdstuk sluit af met een conclusie. Diana is verantwoordelijk voor dit deel van het onderzoek.

Hoofdstuk vier geeft antwoord op de derde en laatste deelvraag, namelijk *‘Welke interactionele vaardigheden betreffend loyaliteit zien we in de observatie tijdens de maaltijdconversaties?’*. In dit hoofdstuk wordt de link gelegd tussen de theorie uit de twee voorgaande hoofdstukken en de praktijk die te zien is in de videobeelden. Hierbij wordt specifiek gelet op hoe de gezinshuisouders omgaan met de loyaliteit van de pubers jegens hun biologische ouders. Margreet en Diana zijn hier Verantwoordelijk voor.

In het vijfde hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag door middel van de koppeling tussen theorie en praktijk. Naar aanleiding hiervan worden aanbevelingen gedaan. Tenslotte wordt het doorlopen onderzoeksproces geëvalueerd. Ook hierbij zijn Margreet en Diana verantwoordelijk. Zowel in de bijlagen van dit onderzoeksverslag als in het bronnenboek staan documenten waarnaar verwezen wordt.

1.6 Persoonlijke competenties

Diana heeft gekozen voor de minor pedagogiek. Naar haar mening zijn kinderen de toekomst en is het van belang is dat zij veilig en fijn kunnen opgroeien. Helaas lukt het niet alle ouders om deze veilige omgeving te creëren. Gelukkig zijn hier mooie alternatieven voor, zoals een gezinshuis. In haar stage bij Bureau Jeugdzorg zag Diana dat jongeren heel veel belang hebben bij een goed gezinshuis. Zij hebben het bij hun biologische ouders vaak al moeilijk gehad en het is dan belangrijk dat zij weer een goede basis krijgen in een nieuw huis. Het onderzoek van het lectoraat richt zich op de interactionele vaardigheden van professionele opvoeders. Dit sluit aan bij de minor pedagogiek, aangezien opvoeding het kernwoord is van deze minor

Diana wil haar kennis over opvoeding nog verder uitbreiden. Daarnaast zijn er nog een aantal dingen die ze hoopt te leren tijdens het doen van het onderzoek. Allereerst wil ze leren om beter theoretisch te kunnen verantwoorden. Door de video's te analyseren en de literatuur hiermee te vergelijken, kan

ze leren hoe ze dit ook in het werkveld kan doen. Daarnaast wil ze leren hoe ze haar grenzen kan bewaken. Tenslotte wil ze de taken goed verdelen en niet het meeste werk zelf willen doen.

Margreet heeft gekozen voor de minor relatie en gezin. Zij heeft hiervoor gekozen omdat ze relaties binnen gezinnen fascinerend vind. Margreet is van mening dat veel problemen voorkomen kunnen worden als er vroegtijdig hulp wordt geboden in gezinnen. Deze verbredingsminor past heel mooi bij dit onderzoek. Tijdens dit onderzoek staan relaties centraal, ook tussen gezinshuisouders en biologische ouders. Door mee te doen met dit onderzoek hoopt Margreet een bijdrage te kunnen leveren aan het vergroten van de slagingskans van pubers in gezinshuizen.

Een andere reden dat Margreet graag bij het lectoraat af wil studeren is omdat het lectoraat veel expertise heeft op het gebied van jeugd en gezin. Het lijkt haar erg leerzaam om met andere professionals samen te werken aan een onderzoek wat ook werkelijk in de praktijk uitgevoerd gaat worden. Margreet wil graag leren om goed wetenschappelijk onderzoek te doen. Het lijkt haar heel erg leerzaam om niet alleen de videobeelden te analyseren maar ook om literatuuronderzoek te doen. Bij het lectoraat werken mensen die al veel ervaring hebben met verschillende soorten onderzoek. Margreet wil graag leren hoe ze onderzoeksresultaten op een juiste manier kan weergeven.

*“De biologische moeder heeft ons geaccepteerd omdat wij
haar in haar waarde laten”*

(gezinshuisouder 5, aantekeningen gesprek, 9 mei 2014)

Hoofdstuk 2 | Loyaliteit in gezinshuizen

Ieder kind heeft zijn ouders lief, ook na een ruzie. Er is een band tussen jou en je ouders waar niemand tussen kan komen en die er altijd zal zijn. Maar hoe zit dit met kinderen die niet meer thuis wonen en deels opgevoed worden door andere ouders? In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op deelvraag één van het onderzoek, namelijk ‘wat is er bekend over loyaliteit in gezinshuizen?’ Eerst wordt uitgelegd wat een gezinshuis precies is. Vervolgens gaat dit onderzoek dieper in op wat er in de literatuur bekend is over loyaliteit. Ook wordt stilgestaan bij wat de invloed is van gehechtheid op de band tussen de jongere en de gezinshuisouders. De uitkomsten van de interviews met Mariska de Baat en Kees Verduijn worden ook verwerkt in deze deelvraag. Tot slot komt dit onderzoek tot een conclusie en wordt er een antwoord gegeven op deelvraag één.

2.1 | Wat is een gezinshuis?

De Baat en Berg-le Clercq geven de volgende definitie van een gezinshuis: *“een gezinshuis is een kleinschalige vorm van residentiële hulpverlening. In een gezinshuis woont een aantal jeugdigen, meestal drie tot zes, samen met de gezinshuisouders. De gezinshuisouders vormen meestal een echtpaar en proberen zoveel mogelijk het klimaat van een gezinssituatie te creëren. De continuïteit van het gezinsleven en de aandacht en steun van de gezinshuisouders kunnen de jeugdigen de hulp geven die zij nodig hebben voor hun verdere ontwikkeling.”*(2013, p. 2). Het Nederlands Jeugd Instituut heeft op zijn website onder het kopje ‘wat werkt in gezinshuizen?’ de volgende kenmerken van een gezinshuis staan:

- *“het is een 'gewoon' huis in een 'gewone' straat dat meestal eigendom is van de zorgaanbieder;*
- *één van de professionele opvoeders is in dienst bij die zorgaanbieder of is franchisenemer bij Gezinshuis.com;*
- *de gezinshuisouder heeft een werk- en denkniveau op het gebied van de pedagogiek of didactiek op minimaal mbo-niveau of voldoet aan het competentieprofiel van Gezinshuis.com;*
- *de professionele opvoeders, de ouders en de jongeren die in het gezinshuis wonen worden begeleid door de zorgaanbieder of iemand van Gezinshuis.com;*
- *een plaatsing in een gezinshuis kan verschillende doelen hebben, zoals: het bieden van een perspectievolle opvoedingssituatie, tijdelijke hulp om terugkeer naar huis mogelijk te maken of het verminderen van de gedragsproblematiek van de jeugdige.” (z.d.b)*

De overeenkomst met pleegzorg is dat het allebei vormen van hulpverlening in een gezinssamenstelling zijn. Het verschil is dat jongeren in een gezinshuis een indicatie hebben voor residentiële zorg en dat er voor pleegzorg een pleegzorg indicatie nodig is. De Baat geeft in het interview aan dat het verschil is dat gezinshuisouders betaald worden en dat daarmee ook eisen aan de opleidingsachtergrond of het competentieprofiel van de gezinshuisouder gesteld wordt. Pleegouders krijgen alleen een vergoeding. Gezinshuisouders hebben een arbeidscontract of zijn franchisenemer bij Gezinshuis.com en worden dus betaald als professionele opvoeder. Pleegzorg vindt altijd plaats in het huis van de pleegouders terwijl gezinshuisouders ook woningen toegewezen kunnen krijgen via een zorgaanbieder (Baat, de & Berg-le Clercq, 2013). Er is weinig onderzoek gedaan naar gezinshuizen. Daarom kijkt dit onderzoek ook naar literatuur over pleegzorg omdat dit

in grote lijnen op elkaar lijkt. De belangrijkste overeenkomst is de dat er in beide settings hulpverlening in een gezinssamenstelling wordt geboden.

2.1.1 | Verschillen binnen gezinshuizen

Er is ook verschil te zien tussen gezinshuizen onderling. Er kan een grove tweedeling gemaakt worden tussen een indeling naar het doel van de plaatsing en een indeling op basis van configuratie. Binnen de indeling naar het doel van de plaatsing zijn er drie varianten te onderscheiden, namelijk een gezinshuis als opvoedingsvariant, een gezinshuis als hulpverleningsvariant en een therapeutisch gezinshuis (ook wel Browndale huizen genoemd). Binnen de indeling naar configuratie is een tweedeling te maken. Een gezinshuisouder kan in dienst zijn bij een zorgaanbieder of een gezinshuis kan een onderneming zijn. Gezinshuis.com heeft hiervoor een franchiseformule ontwikkeld (Baat, de & Berg-le Clercq, 2013).

2.2 | Loyaliteit

Ivan Boszormenyi-Nagy, kortweg Nagy, is de grondlegger van de contextuele therapie. Loyaliteit is een belangrijk begrip in de contextuele benadering. Nagy definieert loyaliteit als volgt: *“in contextuele bewoordingen is loyaliteit preferentiële trouw aan mensen met wie men een relatie heeft en die op voorrang gerechtigde aanspraak hebben bij het aangaan van een ‘band’. Minimaal is loyaliteit een triadisch, relationele configuratie: degene die voorkeur heeft, de uitverkorene en degene aan wie niet de voorkeur is gegeven.”* (Boszormenyi-Nagy & Krasner, 1986, p.477). Noordegraaf en Vierwind (2013) geven de volgende opsomming van kenmerken van loyaliteit gegeven: *“loyaliteit:*

- is een tussenmenselijke, aanwezige, preferentiële trouw;
- brengt ieder mens in de positie dat hij dient te kiezen voor de ene relatie boven de andere. Loyaliteit is dus een triadisch begrip; het gaat steeds om ‘degene die voorkeur heeft, de uitverkorene, en degene aan wie niet de voorkeur is gegeven’ (Boszormenyi-Nagy & Krasner, 1994);
- hangt samen met de aard van de relatie, met wat iemand als rechtvaardig en fair ziet en met wat iemand ontvangt en geeft in zijn of haar relaties in verleden, heden en toekomst (de balans tussen geven en ontvangen);
- is een zijnsgegeven, dus ieder mens heeft te maken met loyaliteit.” (Noordegraaf & Vierwind, 2013, p. 164). Onderwaater beschrijft loyaliteit nog bondiger: *“Loyaliteit betekent trouw zijn aan mensen die iets voor je betekenen”* (2008, p.48).

2.2.1 | Verschillende vormen van loyaliteit

Binnen het begrip loyaliteit is er een onderscheid te maken tussen existentiële loyaliteit en verworven loyaliteit. Daarnaast kan loyaliteit ook onzichtbaar worden. De band tussen ouders en kinderen is een onverbreekelijke band die gedefinieerd wordt als existentiële loyaliteit. Deze band is gebaseerd op het feit dat kinderen hun leven hebben gekregen van hun ouders. Deze band is een zijnsgegeven en brengt wederzijdse rechten en verplichtingen met zich mee (Onderwaater, 2008; Dillen, 2004; Berg & Weterings, 2010; Michielsen e.a., 1998). Deze existentiële loyaliteit wordt ook door gezinshuisouders gezien bij pubers. Tijdens de focusgroepen gaf een gezinshuisouder aan dat pubers erg loyaal zijn naar hun ouders toe, ook als zij veel meegemaakt hebben in hun jeugd (Koot-Dees, van de & Schep, 2014). Existentiële loyaliteit wordt ook wel verticale loyaliteit genoemd. Het verbindt de ene generatie met de andere (Onderwaater, 2008). Vooral in de eerste levensjaren van een kind is hij afhankelijk van zijn ouders. De ouders zijn verantwoordelijk voor het kind. Dit maakt

de band tussen ouder en kind asymmetrisch. De ouder geeft en het kind ontvangt (Michielsen, e.a. 1998).

Een tweede vorm van loyaliteit is verworven loyaliteit. Deze vorm van loyaliteit wordt opgebouwd in gekozen relaties. Verworven loyaliteit sluit existentiële loyaliteit niet uit. Ze kunnen elkaar juist versterken. Verworven loyaliteit wordt opgebouwd doordat de ouders bijvoorbeeld goed voor hun kind zorgen (Onderwaater, 2008; Dillen, 2004). Verworven loyaliteit wordt ook wel horizontale loyaliteit genoemd. Dit is loyaliteit tussen generatiegenoten zoals broers, zussen, vrienden, partner en andere mensen. In de relatie tussen broers en zussen zit ook een existentiële component. Je kunt namelijk je broers en zussen niet uitkiezen (Onderwaater, 2008). Verworven loyaliteit is symmetrisch en wederkerig omdat beiden partijen evenveel verantwoordelijk zijn. Deze band is gelijkwaardig (Michielsen, e.a., 1998).

Wanneer mensen niet openlijk loyaal kunnen zijn, wordt hun loyaliteit onzichtbaar. Dit zorgt voor onvrijheid en kan op een destructieve manier doorwerken in andere relaties (Michielsen e.a., 1998). Wanneer ouders veel ruzie hebben kan het zijn dat een kind bijvoorbeeld bewust delinquent gedrag laat zien om ervoor te zorgen dat de aandacht naar hem gaat in plaats van naar de ruzie. Dit is ook een vorm van onzichtbare loyaliteit. Door het negatieve gedrag vestigt het kind de aandacht op zichzelf zodat de ouders geen tijd meer hebben om ruzie te maken met elkaar (Dillen, 2004). Voor kinderen is het een onmogelijke opgave om voor één van de ouders te kiezen. Dit betekent namelijk niet alleen voor de ene ouder kiezen maar ook tegen de andere. Hierdoor kan een kind in een loyaliteitsconflict terecht komen.

2.2.2 | Loyaliteitsconflict

Een loyaliteitsconflict kan een conflict zijn tussen verworven- en existentiële loyaliteit, maar ook tussen gelijke vormen van loyaliteit. Als een kind of puber moet kiezen tussen zijn vader en zijn moeder wordt hij als ware verscheurd. Dit is een onmogelijke keuze. Een puber wil loyaal zijn naar zijn vader én zijn moeder. Het gebeurt dan ook vaak dat een puber probeert om zijn ouders weer bij elkaar te brengen. Dit loyaliteitsconflict wordt gespleten loyaliteit genoemd (Onderwaater, 2008). Uit het rapport van de focusgroepen blijkt dat gezinshuisouders soms ook betrokken worden bij ruzies tussen ouders onderling. Wanneer de ouders van een puber in een ruzie verwickeld zijn kan het voorkomen dat één van de ouders de gezinshuisouders aan zijn kant probeert te krijgen. De betreffende gezinshuisouder zei tijdens de focusgroep dat hij hierin neutraal wil zijn omdat hij er voor het kind is (Koot-Dees, van de & Schep, 2014). Gespleten loyaliteit kan ook voorkomen wanneer een puber moet kiezen tussen aan de ene kant zijn alleenstaande moeder en aan de andere kant een andere belangrijke volwassene (Dillen, 2004). De belangrijke volwassene kan ook een gezinshuisouder of kunnen beide gezinshuisouders zijn. Tijdens de focusgroepen hebben gezinshuisouders aangegeven dat de puber verscheurd kan worden wanneer ouders van een puber niet achter de plaatsing kunnen staan. Dit kan het succes van de plaatsing van de puber ernstig in gevaar brengen (Koot-Dees, van de & Schep, in concept).

Een andere vorm van een loyaliteitsconflict is een conflict tussen enerzijds de ouders en anderzijds vrienden of een partner. Dus een conflict tussen existentiële loyaliteit en verworven loyaliteit. Meestal wordt er na een loyaliteitsconflict weer een nieuw evenwicht gevonden (Onderwaater, 2008).

Wanneer een puber niet door zijn biologische ouders opgevoed wordt, maar door bijvoorbeeld gezinshuisouders, ontstaat er een soort scheiding. Enerzijds is de puber loyaal naar zijn biologische ouders, existentiële loyaliteit. Anderzijds verwerven gezinshuisouders ook loyaliteit van de jongeren

wanneer zij zorg voor de jongere dragen (Michielsen, e.a. 1998). Dit kan voor een lastige situatie zorgen. Wanneer de gezinshuisouders en de biologische ouders van de puber met elkaar in een conflict zitten, komt de puber in een groot loyaliteitsconflict te zitten (Weber-Boch, 2013). Dit kan voor de relatie tussen de jongere en de gezinshuisouder destructief zijn. De puber moet kiezen aan wie hij loyaal zal zijn. Loyaal zijn aan de een betekent tevens deloyaal zijn aan de ander. Een jongere mag niet voor deze keus gesteld worden, want dit is ontzettend moeilijk (Onderwaater, 2008).

2.2.3 | Balans tussen geven en nemen

De balans tussen geven en nemen ziet Nagy als een soort boekhouding tussen enerzijds verdiensten en anderzijds verplichtingen (Onderwaater, 2008). Volgens Nagy kent deze boekhouding twee ethische componenten:

1. Vanuit ouders en andere familie wordt verwacht dat een kind bepaalde legaten voortzet. Van de kant van zijn vader en moeder ontvangt een kind legaten. Bij een legaat valt te denken aan bepaalde familietradities of religies. Van het kind wordt verwacht dat hij iets met deze legaten doet. Een legaat kan positief en negatief zijn. Dit hangt af van hoe het kind dit ervaart.

2. Als er rekening wordt gehouden met anderen geef je iets, maar ontvang je ook iets. Door te geven wordt recht op erkenning en zorg verworven. Geven kan materieel zijn maar ook immaterieel.

Waar het om gaat bij de balans tussen geven en nemen is dat deze in evenwicht is door wederkerigheid.

Volgens Nagy blijft de band tussen ouders en kinderen asymmetrisch, ook als de kinderen volwassen zijn geworden. Een kind kan zijn ouder dus nooit volledig terugbetalen voor de zorg die hij ontvangen heeft en dit mag de ouder ook niet verwachten. Door zelf kinderen te krijgen en zo voor nageslacht te zorgen kan een kind wel geven aan zijn ouders. Geven kan ook door bijvoorbeeld legaten in ere te houden (Onderwaater, 2008).

Kinderen zijn vooral in hun eerste levensjaren afhankelijk van de zorg van hun ouders. Zij krijgen dus vooral zorg en aandacht. Dit wordt in de contextuele therapie ook wel natuurlijk recht genoemd. Natuurlijk recht is het recht van een klein kind op zorg, aandacht, voeding, enzovoorts. Een baby kan nog maar weinig doen maar kan wel zijn vertrouwen aan de ouders geven. Wanneer het kind ouder wordt kan het ook andere dingen doen voor de ouder. Het is belangrijk dat ouders voor dit geven van het kind erkenning geven. Wanneer dit niet gebeurt kan het kind het gevoel krijgen dat hij tekort schiet (Michielsen, e.a., 1999; Onderwaater, 2008).

2.2.4 | loyaliteit en uithuisplaatsing

“Uit huis geplaatste kinderen leven weliswaar gescheiden van hun ouders en worden in sociale families opgevoed, maar met hun hart en ziel zijn zij met hun oorspronkelijke families verbonden” (Weber-Boch, 2013, p. 55). Verduijn zei in het interview dat je het kind wel uit zijn context, het gezin kan plaatsen, maar niet het gezin uit het kind (Verduijn, persoonlijke communicatie, 10 april 2014). Dit sluit aan bij de eerder genoemde onverbreekelijke band tussen ouder en kind. Weber-Boch (2013) beschrijft dat het erg belangrijk is dat wanneer een kind uithuisgeplaatst wordt, de ouders toestemming geven voor deze uithuisplaatsing. Dit is ontzettend belangrijk voor het kind omdat dit ervoor kan zorgen dat een kind zich niet schuldig voelt over de uithuisplaatsing. De gezinshuisouders uit de focusgroepen onderschrijven dit. Zij geven aan dat het heel belangrijk is dat de biologische ouders van de pubers achter de plaatsing staan. Ook geven zij aan dat het belangrijk is om de biologische ouders bij de opvoeding van de puber te betrekken en samen te werken. Een gezinshuisouder vertelt dat een puber verscheurd wordt wanneer het de ouders niet lukt om achter de plaatsing te staan. Een andere gezinshuisouder zegt dat je in de aap

gelogeerd bent als de ouders niet achter de plaatsing staan (Koot-Dees, van de & Schep, 2014). De Baat ziet in onderzoek bij pleegzorg naar voren komen dat het heel belangrijk is dat ouders betrokken worden bij de opvoeding van hun kind. De Baat geeft aan dat het van belang is dat pleegouders de biologische ouders betrekken bij keuzes zoals verjaardagen, Vaderdag, Moederdag, kledingkeuze van de puber, etc. Het is belangrijk dat de gezinshuisouder de biologische ouder niet veroordeeld, maar juist accepteert en betreft bij de opvoeding, zodat ze samen kunnen werken. Daarnaast is het voor de puber van belang dat zijn eigen ouders toestemming geven voor de plaatsing. Dit helpt de puber om zich aan te kunnen passen in het pleeggezin (Baat, de, persoonlijke communicatie, 18 maart 2014).

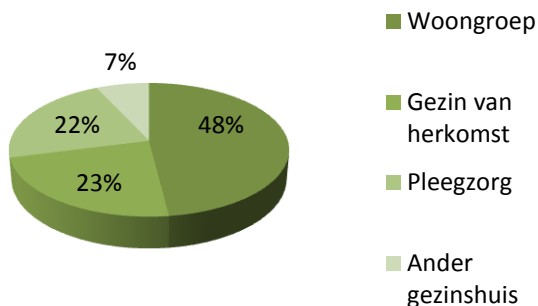
Harting beschrijft in haar boek haar persoonlijke ervaringen als gezinshuismoeder (2012). Zij heeft samen met haar man drie eigen kinderen en ruim 15 jaar een pleeggezin gehad. Sinds vijf jaar hebben zij een gezinshuis. Zij beschrijft onder andere hoe zij omgaat met de ouders van de kinderen die bij hen wonen. Een voorbeeld hiervan is haar reactie op het feit dat één van de gezinshuis kinderen, Richard, weer terug mag naar zijn eigen ouders: *“We maken er een feestje van, de vlag mag uit! In mijn hart denk ik echter bezorgd: kan het wel? Zou het wel goed gaan?”* (2012, p. 27). Hier geeft Harting de ruimte aan Richard om blij te zijn en staat ze zijn existentiële loyaliteit niet in de weg, ondanks haar eigen zorgen. Ze kan haar eigen zorgen aan de kant zetten en blij zijn voor Richard. Stam en Dorland (2013) hebben gesprekken gehad met gezinshuisouders. Zij hebben hen gevraagd hoe zij omgaan met existentiële loyaliteit. Volgens de gezinshuisouders is een goede samenwerking met de ouders van de jongeren belangrijk, het kind stimuleren in het contact met de ouders, het kind leren omgaan met de ouder en het geven van instemming van de ouders van de kinderen voor de plaatsing van de jongere in het gezinshuis (Stam & Dorland, 2013, aangehaald door Baat, de & Berg-le Clercq, 2013). De Baat zegt in het interview dat ze denkt dat er wel verschil voor de jongeren zit tussen een gezinshuis of een pleeggezin. Gezinshuisouders krijgen betaald voor het werk wat zij doen. Dit kan ervoor zorgen dat de jongere de gezinshuisouder niet als vervanging van zijn eigen ouders ziet. Maar het kan er ook voor zorgen dat de puber een kloof voelt. Voor de biologische ouders van kinderen kan het soms geruststellender zijn wanneer hun kind in een gezinshuis woont. De Baat zegt dat dit komt omdat zij voor de puber zorgen omdat dit hun werk is. Pleegouders kunnen bedreigender zijn voor biologische ouders omdat zij de puber opnemen in hun eigen gezin. Dit kan voor de biologische ouders als concurrentie voelen (Baat, de, persoonlijke communicatie, 18 maart 2014).

2.3 | Hechting

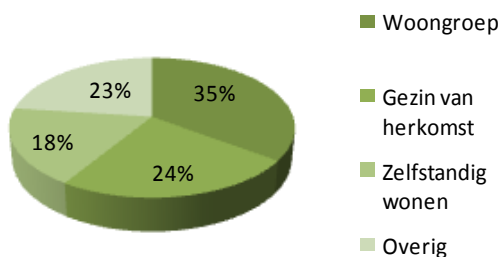
De gehechtheid van een jongere kan bepalen of de gezinshuisouders loyaliteit verwerven. Weterings en Bergh zeggen hier het volgende over: *“emotionele loyaliteit kan niet voorkomen zonder een – al dan niet veilig – gehechtheidsrelatie. Op basis van de gehechtheidsrelatie zal het kind deze verzorger verkiezen boven een andere persoon. Hij voelt zich emotioneel loyaal aan zijn verzorger.”* (2010, p.44). Verduijn zegt in het interview dat wanneer gezinshuisouders ruimte geven voor loyaliteit, er ook ruimte ontstaat voor hechting. Maar wanneer die ruimte voor loyaliteit ontbreekt, wordt het lastig voor de puber om zicht te gaan hechten (Verduijn, persoonlijke communicatie, 10 april 2014). Daarom wordt er in dit hoofdstuk stil gestaan bij wat hechting is en wat dit betekent voor de relatie tussen de gezinshuisouder en de jongere. Jongeren in gezinshuizen hebben vaak meerdere plaatsingen achter de rug. In de cirkel diagram op de volgende pagina is te zien waar jongeren vandaan komen als ze in een gezinshuis terecht komen. Voor jongeren is een gezinshuis niet altijd

het eindpunt. 65% van de ondervraagde gezinshuisouders hebben wel eens meegemaakt dat kinderen weer vertrekken. In het cirkel diagram *vervolgplaats na gezinshuis* is te zien waar jongeren heen gaan vanuit een gezinshuis (Baat, de & Berg-le Clercq, 2013).

Vorige verblijfplaats gezinshuiskinderen



Vervolgplaats na gezinshuis



Uit de cirkeldiagrammen is op te maken dat maar een klein deel van de jongeren in gezinshuizen regelrecht uit het gezin van herkomst komt. Het kan het zijn dat de jongeren onveilig gehecht zijn door de verschillende plaatsingen en het moeilijk vinden om nieuwe relaties aan te gaan met bijvoorbeeld gezinshuisouders. Dit kan dus van invloed zijn op de band die zij wel of niet opbouwen met hun gezinshuisouders.

Maaskant haalt Weterings aan als het gaat over hechting en de relatie tussen jongeren en hun pleegouders. Zij zegt het volgende: *“Weterings (2003) stelt als voorwaarde dat tussen de opvoeder en het kind een emotionele band, hechting, is ontstaan, waardoor het kind liefde en aandacht van de opvoeder wil verkrijgen en behouden, en geneigd is zijn leiding te aanvaarden. Deze hechtings- en opvoedingsrelatie wordt verworven als gevolg van de interactie*

tussen kind en opvoeder en is dus niet voorbehouden aan de biologische ouder(s).” (2007, p. 19, 20). Hieruit blijkt dat hechting dus niet alleen van belang is in de relatie tussen jongere en ouder maar ook belangrijk is in de relatie met de gezinshuisouders.

2.3.1 | Gehechtheidstheorie

John Bowlby is de grondlegger van de gehechtheidstheorie. Hij leefde in Engeland van 1907 tot 1990. Tussen 1956 en 1976 deed Bowlby lezingen en ontwikkelde hij de gehechtheidstheorie (Bowlby, 1983). Hechting is een menselijke basisbehoefte. Een veilige hechting ontstaat door het nakomen van menselijke behoeftes zoals het stellen van grenzen, het bieden van bescherming, houvast en geborgenheid (Weber-Boch, 2013). Delfos (2011) beschrijft wat deze theorie precies inhoudt. De gehechtheidstheorie zegt dat een kind door gehechtheidsgedrag de ouder naar zich toe probeert te trekken. Een baby doet dit bijvoorbeeld door te gaan huilen, kraaien of andere geluiden te maken. Een andere vorm is glimlachen, hiermee probeert de baby de ouder bij zich te houden. Een baby ontwikkelt een gehechtheidsnetwerk. In het begin reageren baby's vooral op familieleden en hebben ze al een voorkeur voor één persoon. Daarna tonen ze ook angst voor vreemden. Dit is ongeveer rond de zesde maand. Rond deze leeftijd worden baby's ook veel mobieler en zijn ze actief bezig om gehechtheidsfiguren bij zich te houden. De baby volgt de ouder zoveel mogelijk. Bij een goed gehechtheidsnetwerk gaat het om kwaliteit en continuïteit van de gehechtheidsfiguren en niet om de hoeveelheid beschikbare mensen. Bowlby spreekt van een kritieke periode als het gaat om hechting. Hiermee bedoeld hij dat wanneer een kind gescheiden is van een gehechtheidsfiguur, bijvoorbeeld zijn ouders, dit ervoor kan zorgen dat het kind zich losmaakt van de ouders. Wanneer het kind de ouders na een lange periode weer ziet reageert het niet of nauwelijks op de ouders. Het verschilt per

leeftijd hoe groot de impact van deze scheiding is. Juffer zegt dat er nooit een kritieke periode aangetoond is in onderzoek. Ze zegt: *“integendeel, de gehechtheidstheorie gaat ervan uit dat kinderen uit problematische opvoedingssituaties geholpen zijn met positieve, correcte gehechtheidervaringen (Bowlby, 1988). Er is niet een bepaalde leeftijd waarop dat stopt. Zelfs in de volwassenheid kan de gehechtheid van mensen – in de vorm van hun vertrouwen in anderen en in zichzelf, de mentale representatie van gehechtheid – ten goede worden bijgesteld (...).”* (Juffer, 2011, p. 18). Ze licht verderop in haar artikel toe dat het wel zo kan zijn dat het langer kan duren en moeilijker kan zijn om veilig te hechten wanneer het kind onveilig gehecht is (Juffer, 2011).

Hechting is er altijd, veilig of onveilig. Juffer zegt dat hechting een aangeboren neiging is van het kind om steun te zoeken bij iemand die sterker is (Juffer, 2011). Een veilige hechting tussen ouder en kind ontstaat pas na sensitief en responsief reageren van de ouder op het kind. Uit onderzoek van onder andere Ainsworth zijn vier type gehechtheid te onderscheiden die samenhangen met opvoedingsstijlen. In onderstaand tabel heeft Delfos schematisch weergegeven wat het verband is tussen opvoedingsstijlen, gehechtheid en de reactie van het kind op deze twee (Delfos, 2011, p. 64).

Opvoedingsstijl van Ainsworth	Gehechtheidstype van Ainsworth	Schema dat het kind vormt (Delfos)
<i>Consistent responsief:</i> steeds op de behoeften, de noden van het kind inspelen	Veilig	In principe kun je op mensen rekenen als je in nood bent
<i>Consistent onresponsief:</i> niet op de behoeften van het kind inspelen, verwaarlozing	Onveilig: angstig-vermijdend	Je kunt niet op mensen rekenen als je in nood bent. Je moet zoveel mogelijk mensen inschakelen, maar niet te diep contact met een persoon maken, want dat is niet effectief, straks laat die je in de steek en heb je niets
<i>Responsief naar eigen wens:</i> naar eigen behoeften reageren op kind, kind voor zichzelf nodig	Onveilig: angstig-afwerend	Je kunt niet op mensen rekenen als je in nood bent, integendeel dan moeten ze nog iets van jou ook
<i>Wisselvallig responsief:</i> bij periodes wel en bij periodes niet reageren op de behoeften van het kind. Vaak bij psychiatrische problematiek, bijvoorbeeld door psychotische periodes bij de ouders	Onveilig: gedesorganiseerd	Je kunt geen peil op mensen trekken als je in nood bent, soms helpen ze je, dan laten ze je in de steek, dan moeten ze weer wat van je

Hechting is ook belangrijk als het gaat om de ontwikkeling van het kind. Wanneer een hechtingsrelatie afgebroken wordt, kan dit zorgen voor fysiologische, gedrags- en ontwikkelingsproblemen (Bergh, Weterings & Schoenmakers, 2011).

2.3.2 | Hechting bij uithuisplaatsing

Jongeren in gezinshuizen zijn uithuisgeplaatst door de kinderrechter of op vrijwillige basis. Dit kan verschillende redenen hebben. Het kan zijn dat de jongere in zijn thuissituatie ernstig wordt bedreigd in zijn fysieke en/of sociaal-emotionele ontwikkeling (lectoraat Jeugd en Gezin, 2012, bijlage 1). Dit houdt in dat de hechtingsrelatie die de jongere met zijn ouders opgebouwd heeft, veilig of onveilig, afgebroken wordt. Zoals hiervoor beschreven is kan dit zorgen voor ontwikkelingsproblemen. Juffer geeft aan dat er een aantal misvattingen zijn over hechting en uithuisplaatsing van kinderen. De eerste misvatting die zij weerlegt is dat een kind niet gehecht kan zijn wanneer ouders het kind hebben mishandeld of verwaarloosd. Juffer (2010) zegt dat er altijd sprake is van een hechting. Dit proces begint namelijk al vanaf de eerste levensjaar en is niet uit te stellen of stop te zetten. Ook is het niet waar volgens Juffer dat een kind zich niet meer kan hechten. Hier is namelijk geen leeftijdsgrens voor. Een kind heeft altijd baat bij nieuwe positieve hechtingservaringen. Het onderzoek wat gedaan is door Juffer heeft zich op pleegzorg gericht. Een misvatting is dat pleegouders niet teveel betrokken zouden moeten raken bij het kind. Dit zou ervoor zorgen dat het kind teveel gehecht raakt aan de pleegouders. Juffer zegt hierover dat een kind zich altijd hecht, dit kan hij niet uitstellen. Wanneer een pleegouder zich terug zou trekken, kan het kind een onveilige hechting ontwikkelen in plaats van een nieuwe positieve hechtingservaring opdoen.

Juffer beschrijft dat de gehechtheidstheorie het heeft over een intern werkmodel. Wanneer een kind gehecht raakt aan een volwassene, ontwikkelt het kind een beeld van mensen in het algemeen. Dit kan een positief beeld zijn van beschikbaarheid en hulpvaardigheid, maar ook een negatief beeld van ontoegankelijkheid en afwijzing (Juffer, 2010). Verduijn zegt in het interview dat een kind de buitenwereld test aan de hand van het intern werkmodel wat hij ontwikkeld heeft (Verduijn, persoonlijke communicatie, 10 april 2014). In de bovengenoemde misvattingen beschrijft Juffer dat het kind altijd baat heeft bij het opdoen van (nieuwe) positieve hechtingservaringen. Dit kan een eventuele negatief intern werkmodel bijstellen. Het is niet zo dat de puber de goede hechting met de gezinshuisouder projecteert op zijn eigen ouders. Wel kan het ervoor zorgen dat de puber meer vertrouwen krijgt in anderen, dus ook in zijn eigen ouders. De hechting tussen puber en gezinshuisouder is dus niet alleen van belang voor de relatie tussen deze twee, maar ook voor het beeld wat de puber heeft van hechtingspersonen in algemenere zin.

2.4 | Conclusie

Bij het doen van dit onderzoek bleek dat er weinig literatuur bekend was over loyaliteit in gezinshuizen. Daarom heeft dit onderzoek breder gekeken en ook literatuur over loyaliteit in de pleegzorg gebruikt. Ook hier was weinig over te vinden. Vandaar dat dit hoofdstuk algemener van aard is en vooral heeft beschreven wat loyaliteit inhoudt en welke begrippen hier aan verbonden zijn. Jongeren in gezinshuizen zullen altijd een onverbreekelijke band hebben met hun biologische ouders. Dit is de onverbreekelijke band tussen ouder en kind. Dit betekent niet dat zij geen band op kunnen bouwen met de gezinshuisouders waar zij wonen. Gezinshuisouders kunnen loyaliteit verwerven door er voor de jongere te zijn en voor hem of haar te zorgen. Er is dus een duidelijk onderscheid tussen de band van een kind met zijn ouder en de band die hij opgebouwd heeft met zijn gezinshuisouder. Uit het onderzoek blijkt, dat het erg belangrijk is dat ouders het eens zijn met de plaatsing van hun kind. Dit geeft de puber de vrijheid om het naar zijn zin te hebben zonder zich hier schuldig over te voelen. Ook blijkt uit de literatuur dat een positieve hechting met gezinshuisouders de jongere kan helpen in zijn hechting met zijn biologische ouders. Wanneer een

puber een onveilige hechting heeft met zijn ouders, heeft dit invloed op zijn band met de gezinshuisouders. Een goede band met de gezinshuisouder kan voor de jongere helpend zijn om zijn internwerkmodel bij te stellen. Wanneer de gezinshuisouder geen ruimte geeft voor loyaliteit, wordt de hechting met de gezinshuisouder moeilijker.

In het volgende hoofdstuk wordt gekeken wat een gezinshuisouder precies kan doen om de band tussen hem en de puber op te bouwen en te onderhouden. Hierbij wordt ook gekeken naar welke rol de biologische ouders spelen tijdens de opvoeding van de puber in een gezinshuis.

*“Je maakt het kind zelf verantwoordelijk voor zijn eigen
keuzes”*

(gezinshuisouder 4, aantekeningen gesprek, 9 mei 2014)

Hoofdstuk 3 | Interactionele vaardigheden

In dit hoofdstuk zal meer uitleg worden gegeven over interactionele vaardigheden. In het vorige hoofdstuk heeft u kunnen lezen wat loyaliteit en hechting inhoudt. Maar met welke vaardigheden kan een gezinshuisouder op de juiste manier aansluiting bewerken bij pubers? Om daar een duidelijk antwoord op te krijgen zal dit hoofdstuk zich richten op vaardigheden die in elk gezin kunnen worden gebruikt. De Baat geeft namelijk aan dat ieder kind behoefte heeft aan een 'normale' opvoeding, dus ook kinderen die in uit huis zijn geplaatst. Vandaar dat algemene vaardigheden zullen worden beschreven.

3.1 Wat zijn interactionele vaardigheden?

Het begrip 'interactionele vaardigheden' is moeilijk te beschrijven. In de literatuur staat geen eenduidige omschrijving. Om het beter te begrijpen wordt het woord in deze paragraaf uit elkaar gehaald. In principe zijn interactionele vaardigheden, vaardigheden in de interactie. In 'van Dale, Groot Woordenboek der Nederlandse Taal' staat het volgende omschreven bij het woord interactie: *'v., wederzijdse actie op elkaar, wisselwerking: de interacties tussen deze twee disciplines.'* (Kruyskamp, 1982, p. 1061). Het gaat dus om in ieder geval twee mensen die op elkaar reageren. Maar interactionele vaardigheden heeft in dit onderzoek ook betrekking op de opvoeding. Langeveld gebruikt het woord 'omgang' (Langeveld uit Kuipers, 2008). Hij beschrijft dat de omgang tussen volwassenen en kinderen het gebied is waar de opvoeding zich afspeelt. Er zijn drie voorwaarden voor deze omgang:

1. Omgang tussen volwassenen en kinderen
2. Uitoefening van invloed
3. Deze uitoefening van invloed gaat uit van de volwassenen op de kinderen

Langeveld spreekt dus alleen van opvoeding als er in de omgang tussen volwassenen en kinderen invloed wordt uitgeoefend door een volwassene op een kind. Leeftijdsgenoten kunnen in zijn uitleg elkaar dus niet opvoeden.

3.2 | Vaardigheden

Zoals in de inleiding is beschreven zijn interactionele vaardigheden veelomvattend. Maar het gaat in ieder geval om vaardigheden in de opvoeding. Van der Pas heeft veel geschreven over deze vaardigheden (2011). Zij beschrijft een aantal basisvaardigheden (van een opvoeder):

- Veiligheid bieden
- Verzorging
- Zicht houden
- Verwachtingen en eisen
- Grenzen stellen

In de werkelijkheid zijn deze vaardigheden moeilijk van elkaar te onderscheiden, omdat ze vaak met elkaar samenhangen. Opvoeders verkrijgen deze vaardigheden door herhaling. Naast Van der Pas beschrijft Meij (2011) een viertal interactievaardigheden:

- Emotioneel ondersteunen

- Respect voor autonomie
- Structuur bieden en grenzen stellen
- Informatie en uitleg geven)

Alle genoemde vaardigheden zijn in te delen in twee categorieën: de praktische categorie en de emotionele categorie. Als de vaardigheden dan opnieuw ingedeeld worden, zou dit er als volgt uit zien:

1. Praktisch:
 - Verzorging
 - Zicht houden
 - Grenzen stellen en structuur bieden
 - Verwachtingen en eisen
 - Informatie en uitleg geven
2. Emotioneel:
 - Veiligheid bieden
 - Emotioneel ondersteunen
 - Respect voor autonomie

Veel vaardigheden hebben wat met elkaar gemeen. Zo is 'emotioneel ondersteunen' een onderdeel van 'veiligheid bieden'. Ook 'grenzen stellen' en 'structuur bieden' sluiten op elkaar aan. Deze vaardigheden worden daarom in één paragraaf beschreven. De andere vaardigheden worden los van elkaar benoemd. Allereerst zullen de praktische vaardigheden worden beschreven, vervolgens de emotionele vaardigheden.

3.2.1 | Verzorging

Van der Pas (2011, p. 36) beschrijft verzorging als volgt: *"Het totaal van de verzorging van kinderen behelst een geheel van veelal energie vretende en tamelijk monotone zaken die tezamen ervoor 'zorgen' dat het kind niet wordt geplaagd door honger of dorst, kou of warmte, zon of ziekte, vuil of ongedierte, oververmoeidheid of boze dromen"* De verzorging van kinderen wordt vaak als een vanzelfsprekendheid gezien. Maar de verzorging van kinderen verschilt per opvoeder en per kind. Bij de omschrijving die Van der Pas geeft gaat het meer om praktische zaken: zorgen voor eten, kleren die bij het seizoen passen en goede hygiëne. Hoe jonger kinderen zijn, hoe meer zij aangewezen zijn op opvoeders die hen verzorgen. Oudere kinderen (pubers) kunnen steeds meer voor zichzelf zorgen. Elke puber is wat dat betreft anders. Wanneer de puber het nodig heeft wil hij graag verzorgd worden, maar wanneer hij denkt dat zijn eigen keuze beter is, zal hij onafhankelijk willen zijn (Heuves, 2006). Het is voor opvoeders lastig om hier een balans in te vinden. Hierbij is het daarom van belang om sensitief en responsief te zijn. Dit houdt in dat de opvoeder naar de puber kijkt en reageert op de behoefte van de puber. Vooral bij pubers die uithuisgeplaatst zijn zal het zoeken zijn naar deze balans. Door elkaar beter te leren kennen, zullen de puber en de opvoeder steeds meer op elkaar ingespeeld raken. De verzorging van pubers is vooral gericht op het voorlichten over voeding, verzorging en loyaliteit. De opvoeder hoeft de puber voor het grootste gedeelte dus niet zozeer meer zelf te verzorgen, maar de opvoeder leert de puber hoe hij zichzelf kan verzorgen.

3.2.2 | Zicht houden

Van der Pas beschrijft 'zicht houden' vooral als iets subjectiefs: het gaat er om hoe opvoeders het kind zien. Per opvoeder is dit anders. Maar ze beschrijft ook dat het veel van een opvoeder vergt. Wat de opvoeder ook doet, hij zal altijd (zijdelings) zicht houden op het kind (Pas, van der., 2011).

Het lijkt moeilijk om in de leeftijdsfase van de puber zicht te houden op de puber. Pubers gaan vaak nieuwe dingen uitproberen en zoeken hun eigen grenzen en de grenzen van de opvoeders op. Wanneer ze nieuwe dingen uit gaan proberen, zullen ze proberen om dit zoveel mogelijk buiten het zicht van hun opvoeders doen. Van Grimhuizen (2007) geeft aan dat het juist belangrijk is om als opvoeder op de hoogte te blijven van de leefwereld van de puber. De opvoeder moet er echter wel rekening mee houden dat de puber recht heeft op zijn eigen leefwereld. Door met de puber te praten, kan de opvoeder meer over hem te weten komen. Het is hierbij vooral belangrijk dat de opvoeder oprechte interesse toont en het niet over komt als een 'controlepraatje'. Daarnaast kan de opvoeder het voorstel doen om vrienden van de puber thuis uit te nodigen. De vriendengroep kan dan bij de opvoeder thuis bij elkaar zitten en zo weet de opvoeder met wie de puber om gaat. Hierdoor kan de opvoeder van afstand zicht houden op de vriendengroep van de puber (Ouder en Gezin, 2009). In paragraaf 3.2.7 wordt uitgelegd hoe de opvoeder een juiste balans kan vinden tussen voldoende zicht houden en voldoende ruimte geven voor autonomie.

3.2.3 | Grenzen stellen en structuur bieden

Het stellen van grenzen gebeurt zowel bewust, als onbewust (Van der Pas, 2011). Opvoeders vragen zich regelmatig af of hij het gedrag van de puber zo moet laten of er iets van moet zeggen. Onopvallend kan de opvoeder dan even zijn hoofd schudden of zijn wenkbrauw optrekken. Dit kan voor een kind al een teken zijn van begrenzing. Maar de grenzen kunnen ook expliciet worden verwoord door bijvoorbeeld duidelijk tegen het kind te zeggen dat iets niet mag.

Hoe zorg je er als opvoeder voor dat je de puber niet teveel betuttelt maar ook niet teveel vrijheden geeft? Ook hier is 'Balans' is hier een kernwoord. Het is namelijk wel van belang om pubers een kader aan te bieden. Het is de kunst om als opvoeder zowel de wensen van de puber te respecteren als de wensen van zichzelf. Hiermee wordt bedoeld dat de opvoeder de puber ondersteunt, maar ook grenzen stelt vanuit zijn eigen wensen. Het gaat er om dat de opvoeder op een vriendelijke en duidelijke manier grenzen overbrengt aan de puber. De opvoeder moet de regels hanteren, instructies geven en consequenties stellen. Hierdoor voorkomt de opvoeder dat hij zich gaat irriteren aan de puber en ontstaat er een positieve relatie. Bouwkamp en Bouwkamp hebben een woord voor de opvoeder die via deze stijl opvoedt: 'De Liefhebbende Ouder'. Door deze opvoeding is de kans groot dat de puber blij en competent wordt (Bouwkamp & Bouwkamp, 2013).

Grenzen kunnen op verschillende manieren gehanteerd worden. Darlin en Steinberg (1993) onderscheiden twee manieren: psychologische controle en gedragscontrole. Psychologische controle is vaak manipulatief en gaat in op het karakter van de puber. Deze controle vraagt de puber om zichzelf te veranderen. Dit is niet goed voor de relatie tussen de opvoeder en de puber. Daarnaast is dit niet goed voor de autonomieontwikkeling van de puber. Hij kan zo het idee krijgen dat hij als persoon niet goed genoeg is. Gedragscontrole richt zich daarentegen op het gedrag van de puber. Hierbij worden grenzen gesteld aan het gedrag. Door deze manier leert de puber welk gedrag wel en welk gedrag niet geaccepteerd wordt. Hierdoor wordt de autonomieontwikkeling juist bevorderd. Noordegraaf geeft aan dat het soms beter is om niet te discussiëren wanneer iets net gebeurd is. Het is vaak handiger om even te wachten tot beide partijen afgekoeld zijn, zodat ze beter in staat zijn om met elkaar in gesprek te gaan (Darlin en Steinberg, 1993, uit Noordegraaf en Vierwind, 2013). Het maken van regels kan in overleg met de puber plaatsvinden. Hierbij is het echter wel de taak van de opvoeder om het besluit te nemen. Het blijkt dat dit overleg goed is voor de ontwikkeling van de

puber (Adriaenssens, 2009). Opvoeders lijken het moeilijk te vinden om de leiding te nemen, terwijl dat juist van belang is bij de opvoeding van pubers. In paragraaf 3.3 is te lezen dat autoritatieve opvoeders een goede balans weten te vinden tussen regels hanteren en overleg met de puber.

Naast grenzen stellen is het belangrijk dat er structuur is binnen de opvoeding. De structuur omvat het gehele netwerk van alle grenzen die gesteld worden. Het is voor pubers belangrijk om te ervaren dat er grenzen zijn aan hun wensen en impulsen. Hierin moet ook een balans worden gevonden. Wanneer de structuur heel strak is, zullen pubers zich hier eerder tegen verzetten. Het is de kunst om een goed gedoseerde structuur te creëren. Voor pubers die uithuisgeplaatst zijn is het daarnaast belangrijk dat er dit overzichtelijk is. Delfos geeft aan dat er twee dingen kunnen gebeuren betreft regels wanneer een puber uithuisgeplaatst wordt. Het eerste is dat de puber zich goed gaat gedragen. Hij heeft het idee dat als hij zich goed gedraagt, hij weer eerder naar huis toe mag. De kans dat hij weer thuis mag gaan wonen, kan een grote rol spelen in het gedrag van de puber. Maar dit gedrag is vaak niet 'echt'. Zodra de puber weer thuis is, vervalt hij in zijn oude gedragspatroon. Het tweede wat er kan gebeuren is dat de puber zich recalcitrant gaat gedragen. Dit gebeurt met name wanneer de biologische ouders geen goede relatie hebben met de nieuwe opvoeders van de puber of wanneer de nieuwe opvoeders zich negatief uitlaten over de biologische ouders (Delfos, 2010a). Dit heeft te maken met de loyaliteit van de puber. Om de structuur te handhaven is het dus van belang dat de biologische ouders (voor zover mogelijk) achter de plaatsing staan en de gezinshuisouders zich niet negatief uit laten over de biologische ouders.

3.2.4 | Verwachtingen en eisen

Bewust en onbewust hebben opvoeders verwachtingen van hun kinderen. Doordat verwachtingen nooit allemaal uit kunnen komen, zijn de opvoeders genooddaakt om hun verwachtingen continu bij te stellen. Deze verwachtingen worden vaak niet uitgesproken, maar worden tussen de regels door meegegeven. Hoe vaker er een beroep op het kind wordt gedaan, hoe meer deze verwachting gaat lijken op een eis. Deze eis wordt meestal verbaal verwoordt, bijvoorbeeld: "Zoiets doe jij niet" (Van der Pas, 2011). Voor kinderen kunnen verwachtingen een negatieve lading hebben. De druk om hieraan te voldoen is vaak groot. Tegenwoordig hebben opvoeders steeds meer verwachtingen van kinderen. Waar het vroeger goed genoeg was als het kind naar school ging en succes had, moeten kinderen nu slim zijn, sociaal vaardig, assertief, zelfbewust, creatief en vooral gelukkig. De maatschappij wordt steeds meer een 'prestatimaatschappij'. Een aantal jaar geleden kreeg alleen groep 8 nog de Cito-toets, nu krijgen kinderen in groep 1 de toets al. Door deze hoge druk stoppen pubers voortijdig met school (Delfos, 2010b).

Het is echter niet louter negatief dat er duidelijke verwachtingen en eisen aan de puber worden gesteld. Pubers moeten soms expliciet horen wat er van hen verwacht wordt, zodat voor hen duidelijk is wat ze moeten doen. Uit onderzoek blijkt dat pubers roekelozer zijn dan volwassenen, doordat hun hersenen nog niet volledig gerijpt zijn. De hersenen kunnen het gedrag dus nog niet in toom houden (Leijenhorst, van., 2009). Als opvoeders duidelijk maken wat de verwachtingen vanuit hen en vanuit de maatschappij zijn, zorgen de opvoeders in min of meerdere mate dat het gedrag in toom wordt gehouden. Doordat pubers echter lang niet altijd voldoen aan de verwachtingen van de opvoeders is het onvermijdelijk dat er eisen worden gesteld, zodat de pubers worden gestimuleerd om aan de verwachtingen te voldoen. Wanneer pubers aan deze eisen voldoen, kunnen ze worden beloond door de opvoeders. Een beloning heeft in de puberteit namelijk veel invloed (Leijenhorst,

van., 2009). Aangezien er al zoveel verwachtingen zijn vanuit de maatschappij, is het voor opvoeders belangrijk dat zij niet te hoge verwachtingen stellen aan pubers. Het uitgangspunt van de opvoeding moet zijn dat ieder kind zich op zijn eigen tempo ontwikkelt en daarin uniek is. Daardoor krijgt het kind de mogelijkheid om zich optimaal te ontwikkelen.

3.2.5 | Informatie en uitleg geven

Kinderen zijn voor het grootste gedeelte afhankelijk van hun opvoeders als het om het begrijpen van de wereld gaat (Meij, 2011). Vooral bij jonge kinderen hebben opvoeders grote invloed. Zij kunnen informatie en uitleg geven over hoe de wereld werkt, zodat het kind zelf kan leren hoe hij in de samenleving kan functioneren. Een opvoeder kan bijvoorbeeld extra uitleg geven waarom hij deze grenzen stelt. Hierdoor is de kans groter dat het kind de grens beter begrijpt en accepteert. De opvoeder kan hierbij uitleggen waarom hij deze grens stelt en welk gedrag hij graag wilt zien (Centrum voor Jeugd en Gezin, z.d.).

Ook voor pubers is informatie en uitleg van groot belang. Pubers gaan steeds vaker experimenteren met drugs en drank. Ook seksualiteit gaat vaak een rol spelen in deze leeftijdsfase. Het is voor opvoeders dan juist van belang om hier verdere informatie over te geven. Pubers kunnen dan van hun opvoeders leren hoe ze hier op een goede manier mee om kunnen gaan.

Voor gezinshuisouders of pleegouders is het van belang dat ze informatie en uitleg geven over de omgang met de biologische ouders. Zoals in hoofdstuk 2 is beschreven, is loyaliteit namelijk een belangrijk begrip bij uithuisplaatsingen. Gezinshuisouders moeten daarom de pubers informeren over het feit dat hun biologische ouders hun echte ouders blijven. Er moet voldoende ruimte gegeven worden om van de biologische ouders te blijven houden (Delfos & Visscher, 2013).

3.2.6 | Veiligheid bieden en emotioneel ondersteunen

Het bieden van veiligheid kan op twee manieren gezien worden: in daden en 'er zijn' (Pas, van der., 2011). Voor opvoeders is het vaak moeilijk om te zien dat ze veiligheid bieden. Het is vaak, net als de verzorging, een vanzelfsprekendheid geworden. Maar voor anderen kan dit wel opvallend zijn. Een daad om veiligheid te bieden kan bijvoorbeeld het omdoen van zwembandjes zijn. Maar 'er zijn' is voor opvoeders vaak ook moeilijk te definiëren. Een opvoeder is er bijvoorbeeld voor een puber door een briefje neer te leggen als de opvoeder van huis is of door af en toe een berichtje te sturen naar de puber. Daarnaast kan een opvoeder tijd vrij maken of interesse tonen. Kinderen ervaren veiligheid door te merken op welke manier hun opvoeders voor hen klaarstaan en op de manier waarop hun opvoeders reageren als ze hulp nodig hebben (Delfos & Visscher, 2013). Riksen-Walraven (2000) zegt dat veiligheid zeer belangrijk is. Volgens haar zijn er een aantal bronnen die veiligheid kunnen creëren. In eerste instantie is het van belang dat er een vaste en sensitieve opvoeder aanwezig is. Ten tweede is het prettig als er leeftijdsgenoten aanwezig zijn. In gezinshuizen kan het dus goed zijn als er leeftijdsgenoten zijn. Bij pubers van dezelfde leeftijd kan er sprake zijn van 'sociale uitwisselingen en emotionele responsiviteit' (Riksen-Walraven, 2010, p. 13). Wanneer er een vaste groep is, ontstaat er veiligheid. Kinderen die in een gezinshuis geplaatst worden hebben van huis uit vaak geen veiligheid mee gekregen. Het is voor hen in een nieuw gezin weer moeilijk om anderen te vertrouwen.

Voor uithuisgeplaatste kinderen is basisveiligheid niet altijd vanzelfsprekend. Delfos zegt het volgende over basisveiligheid: "*het vertrouwen dat de omgeving voorziet in de basisbehoeften van het kind en het vertrouwen dat het kind daardoor in zichzelf heeft*" (Delfos & Visscher, 2013 p. 59).

Voor het positief ontwikkelen van deze basisveiligheid zijn drie begrippen van belang, namelijk: veiligheid, commitment en stabiliteit. (Delfos & Visscher, 2013).

Met veiligheid bedoelt Delfos de mate waarin opvoeders gevoelig zijn voor de behoefte van het kind (de sensitiviteit) en de mate waarin ze op deze behoeften reageren (responsiviteit). Sensitiviteit en de responsiviteit kunnen vergeleken kan worden met het 'er zijn' uit de theorie van Van der Pas. Wanneer opvoeders dit goed doen, worden kinderen veilig gehecht. Maar wanneer dit niet voldoende gebeurt, kan dit zorgen voor een onveilig gehecht kind. Wanneer een onveilig gehechte puber in een pleeggezin of in een gezinshuis terecht komt, is het voor de nieuwe opvoeders van belang om de puber continu te laten zien dat zij er voor de puber zijn wanneer hij hen nodig heeft (Delfos & Visscher, 2013). Het is belangrijk dat de opvoeders reageren op een manier die bij de gedachten en gevoelens van de puber aansluit. Van de opvoeders wordt een manier van opvoeden gevraagd waarbij zij altijd open staan voor de gedachten en gevoelens van de puber. Op deze manier zal de puber zich veilig gaan voelen (De Baat, 2014).

Bij commitment draait het om de relatie tussen de opvoeder en de puber. De puber moet kunnen zien dat de gezinshuisouder tijd en energie steekt in hun relatie. Zo krijgt de puber het gevoel dat hij een positieve relatie heeft met zijn opvoeder. Door eerdere ervaringen zullen pubers de grenzen van de gezinshuisouder opzoeken en waarschijnlijk overschrijden. Van huis uit kan puber gewend dat zijn ouders boos worden. Wanneer de gezinshuisouder dit ook doet, kan de puber zijn gedragspatroon laten zien die hij thuis heeft aangeleerd. Hierbij is het dus van belang dat de opvoeders positief naar hun onderlinge relatie kijken. Op een warme en vriendelijke manier kan de puber worden begrensd. Daarnaast is het belangrijk dat de opvoeder vertelt welke alternatieven er zijn voor het gedrag dat de puber vertoont. Hierdoor laat de opvoeder zien dat hij investeert in een positieve relatie (Delfos & Visscher, 2013).

Met stabiliteit wordt continuïteit in de verzorging bedoeld. Dit gaat onder andere om aanwezigheid van voldoende eten, drinken en andere basisbehoeften. Dit is verder uitgewerkt in paragraaf 3.2.1. Maar het gaat er ook om dat pubers leren hoe de wereld om zich heen werkt. Als mensen een aantal keer op dezelfde manier reageren (leerkrachten, vriendengroep, opvoeders) leert de puber wat hij kan verwachten van zijn omgeving (Delfos & Visscher, 2013). Een uithuisplaatsing is onstabiel. De puber komt terecht in een ander gezin. Vandaar dat het ook belangrijk is dat er niet teveel verschillende plaatsingen zijn. Een gezinshuis is voor de lange termijn en is dus al goed voor het ontwikkelen van stabiliteit. Het is voor de gezinshuisouders echter nog wel belangrijk dat zij eenduidig handelen, zodat de puber weet wat hij van hen kan verwachten.

Emotioneel ondersteunen houdt in *"dat de opvoeder op een positieve manier duidelijk zijn of haar betrokkenheid laat blijken bij wat het kind doet en ervaart (troosten, complimentjes geven, aanmoedigen, interesse tonen)"* (Meij, 2011, p. 3). Door dit te doen zorgt de opvoeder er voor dat het kind zich veilig en op zijn gemak voelt. Opvoeders geven op deze manier een gevoel van geborgenheid aan het kind. Hierdoor wordt de kans groter dat het kind zich op zijn gemak voelt en meer zichzelf durft te zijn (zie hiervoor paragraaf 3.2.6). Het emotioneel ondersteunen van kinderen wordt door veel schrijvers en onderzoekers in één adem genoemd met veiligheid. Het wordt ook samengevoegd: emotionele veiligheid. Hiermee wordt bedoeld dat opvoeders signalen van het kind begrijpen en zich hieraan aanpassen (Brok & Zeeuw, de., 2008). Het lijkt hier dus te gaan om sensitieve en responsieve ouders. Bij emotionele beschikbaarheid wordt meer de nadruk gelegd op de gevoelens van het kind dan bij 'veiligheid bieden'. Burggraaff-Huiskes beschrijft dat emotionele

steun betekent dat er betrokkenheid, waardering en respect worden getoond. Hierdoor krijgt de ander het gevoel dat hij te moeite waard is en hij er bij hoort (2011). Het gaat hier om positieve aandacht. Pubers die uit huis zijn geplaatst, zullen dit niet altijd gewend zijn. Het is voor hen dus fijn als er iemand echt betrokken is bij hen en hen complimentjes geeft. Hierdoor kan het zelfvertrouwen weer opgebouwd worden en krijgt de puber het gevoel dat hij er toe doet (Grimhuizen, van., 2007).

3.2.7 | Respect voor autonomie

"In de praktijk van de opvoeding betekent 'respect voor de autonomie' de zelfstandigheid bevorderen en de eigenheid van het kind respecteren" (Meij, 2011, p. 3). Om de autonomie van het kind te respecteren is er een balans tussen 'zicht houden' en 'vrijheid geven' nodig. Het gaat er dus om dat je als opvoeder het aandurft om het kind even uit je zicht te laten en op je kind te vertrouwen. Daarnaast gaat het erom dat de opvoeder de keuzes van het kind ook kan accepteren, zodat het leert om zelf te kiezen. Scheimeiers beschrijft dat dit één van de drie taken is voor het opvoeder schap (Kuipers, 2008). Opvoeders moeten kinderen leren dat ze zelf keuzes moeten maken in het leven en dat ze het recht hebben om zelf te ondervinden wat voor hen belangrijk is. Op deze manier leren kinderen om hun eigen leven vorm te geven. Kuipers omschrijft dit als volgt: *"Opgroeien is niet alleen het leren voldoen aan bestaande verwachtingen, maar ook het creëren van iets wat er nog niet was"* (2007, p. 89). Ieder individu vult zijn leven op een andere manier in. Door de autonomie van kinderen te respecteren, zullen zij dit ook doen.

Het zoeken naar emotionele zelfstandigheid en autonomie is één van de belangrijkste ontwikkelingsopgaven voor pubers (Meij, 2011). Bij de puberteit hoort het erbij dat de puber op verkenning uitgaat. Het gaat hier om het zoeken naar een eigen identiteit. Pubers moeten nu keuzes gaan maken op allerlei verschillende gebieden: naar welke school ga ik toe, wat zijn mijn normen en waarden, wat voor relaties ga ik aan? Maar hiervoor moet wel de ruimte geboden worden. Pubers moeten de kans krijgen om te experimenteren. Volgens Frank Verhulst is de puberteit de gelegenheid om te gaan experimenteren. De cognitieve mogelijkheden zijn groter dan eerst, er is een steeds grotere zelfstandigheid en de relaties met mensen om de puber heen veranderen (2008). Wanneer er niet voldoende ruimte wordt geboden voor deze experimenten kan het zijn dat deze ontwikkelingstaak niet goed wordt afgerond. Erikson spreekt dan over 'foreclosure', 'identity confusion' of 'negative identity' (Erikson uit Verhulst, 2008). Bij 'foreclosure' heeft de puber niet voldoende ruimte gekregen om te experimenteren. Hierdoor neemt de puber automatisch de identiteit aan die zijn opvoeders voor hem in gedachten hadden. Het gevaar ontstaat dat zij de rest van hun leven veel behoefte blijven hebben aan goedkeuring van anderen. Bij 'identity confusion' is de puber juist nooit gestopt met experimenteren. Hij blijft experimenteren, maar kiest nooit een identiteit uit die bij hem past. De puber heeft op latere leeftijd vaak moeite om relaties aan te gaan met anderen en kan zich nergens aan verbinden. Bij 'negative identity' neemt de puber een identiteit aan die tegenovergesteld is van de identiteit van zijn opvoeders. Vaak weet de puber dat deze identiteit de opvoeder zal kwetsen. Grimhuizen geeft in dit geval aan dat het belangrijk is dat de opvoeders de puber niet verbieden om met bepaalde mensen om te gaan. De opvoeders kunnen er wel op wijzen dat het voor hen belangrijk is als de puber volgens bepaalde normen en waarden leeft (Grimhuizen, 2007). Vertrouwen speelt hierbij een grote rol. Via een basis van vertrouwen kan de opvoeder zeggen wat hij wel en niet aanvaardt en zal de puber eerder eerlijk zijn naar de opvoeder.

3.2.8 | Overige basisvaardigheden voor de opvoeding van pubers in gezinshuizen

Er zijn, naast de vaardigheden die beschreven zijn in de vorige paragrafen, ook een aantal vaardigheden die vooral betrekking hebben op pubers binnen een gezinshuis. Het lijkt voor hen

belangrijk te zijn dat zij voldoende regie krijgen. Hiermee wordt bedoeld dat ze samen met de gezinshuisouders keuzes maken en dat de gezinshuisouders hen informatie geven over bijvoorbeeld het hulpverleningsplan. Daarnaast is het voor de pubers belangrijk dat de gezinshuisouders dichtbij hen staan. Zij hebben op deze manier altijd iemand in de buurt bij wie zij hun verhaal kwijt kunnen en die hen kan helpen. Vooral het luisteren naar en het serieus nemen van de pubers heeft veel invloed op hen. Ook stellen zij het op prijs dat de gezinshuisouders hen helpen om zelfstandig te gaan wonen. Hierbij zorgen de gezinshuisouders ervoor dat de pubers vaardigheden aanleren zoals omgaan met geld, huishouden en andere belangrijke zaken. De gezinshuisouders zorgen er op deze manier voor dat de pubers zelfstandig gaan wonen en ze zorgen ervoor dat er ook na deze tijd goed contact blijft tussen hen (Baat, de., 2013). De Baat geeft in een interview aan dat er binnen gezinshuizen ook vaak sprake is van trauma's. Gezinshuisouders kunnen allerlei kinderen in hun gezin krijgen. Vaak hebben zij een heftig verleden achter de rug. Hierbij is het dus van belang dat de pleegouders goed getraind zijn om met deze trauma's om te gaan. Onlangs is er een training gestart door Koppen en Kregten. Deze training richt zich op de zorg voor getraumatiseerde kinderen. Zoals in hoofdstuk twee is uitgelegd, is het belangrijk dat er voldoende ruimte is voor de biologische ouders. Als het mogelijk is moeten zij zoveel mogelijk betrokken worden bij de opvoeding. De Baat geeft in het interview een aantal voorbeelden hoe gezinshuisouders dit kunnen doen, namelijk door hen te betrekken bij belangrijke gebeurtenissen (zie hiervoor paragraaf 2.2.4). Daarnaast zullen pubers vanuit loyaliteit hun biologische ouders vaak verdedigen. Vandaar dat het van belang is dat de gezinshuisouders zich niet negatief uitlaten over de biologische ouder. Wanneer de biologische ouder achter de plaatsing staat, is de kans groter dat de plaatsing lukt (Baat, de., 2013). De Baat geeft in het interview aan dat hiervoor speciale trainingen zijn, zodat gezinshuisouders leren hoe ze met hechting en loyaliteit om kunnen gaan.

3.2 | Opvoedingsstijlen

Elke opvoeder heeft een andere manier van opvoeden. Interactionele vaardigheden hebben in de eerste plaats te maken met de houding van opvoeders naar kinderen toe. Elke opvoeder heeft een andere verdeling van de interactionele vaardigheden. Om een beter beeld te krijgen hoe opvoeders in Nederland een verdeling maken in deze vaardigheden, worden in dit deze paragraaf vier verschillende opvoedingsstijlen beschreven. De één wordt echter meer ingezet dan de ander. Baumrind (1971) onderscheidt drie opvoedstijlen, namelijk: autoritair, permissief en autoritatief (Baumind, 1971, uit Crombrugge, 2013). Deze stijlen zijn ontstaan door het kijken naar de mate waarin ouders controle uitoefenen en zij responsief zijn. Door deze twee dimensies (controle en responsiviteit/warmte) ontstaan er vier opvoedingsstijlen. Door latere pedagogen is er een vierde stijl bijgevoegd, namelijk de verwaarlozende stijl. Hieruit kom het volgende model naar voren die alle opvoedingsstijlen beschrijft.

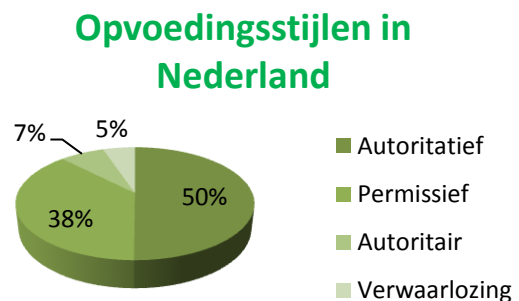
	Controle	Hoog	Laag
Warmte			
Hoog		<i>Autoritatief</i>	<i>Permissief</i>
Laag		<i>Autoritair</i>	<i>Verwaarlozend</i>

Deze opvoedingsstijlen hebben elk andere interactionele vaardigheden in zich. In deze paragraaf worden deze stijlen verder beschreven.

3.3.1 | Autoritatieve/democratische opvoedingsstijl

Baumrind vat deze opvoedingsstijl als volgt samen: *"Zij zijn assertief, maar niet opdringerig of restrictief. Hun disciplinaire methoden zijn eerder ondersteunend, dan bestraffend. Zij willen dat hun kinderen zowel assertief als sociaal verantwoordelijk zijn, en zowel zelfregulerend als coöperatief"* (Baumrind, 1971, uit Crombrugge, 2013, p. 59). Er is veel onderzoek gedaan naar alle opvoedingsstijlen. Uit verschillende onderzoeken komt naar voren dat de autoritatieve of democratische opvoedingsstijl het best lijkt te passen bij de puberteit (Delfos, 2010a). Opvoeders die pubers op deze manier opvoeden sturen de pubers aan en maken soms keuzes voor hen. Daarnaast communiceren deze opvoeders ook met de pubers. Op deze manier proberen ze aan hen duidelijk te maken dat beide partijen zowel rechten als plichten hebben (Crombrugge, 2013). Binnen deze opvoedingsstijl wordt er geprobeerd om oplossingen te vinden die zoveel mogelijk worden ondersteund door zowel de opvoeders als de kinderen. Vandaar dat deze opvoedingsstijl ook wel de democratische opvoedingsstijl wordt genoemd. Kinderen die opgevoed zijn via deze stijl, ontwikkelen zichzelf vaak tot sociale en zelfstandige mensen (Verhulst, 2008).

Uit onderzoek blijkt dat deze opvoedingsstijl het meest wordt gehanteerd in Nederland (Prins, 2008). Bij dit onderzoek is aan pubers gevraagd hoe zij de opvoedingsstijl van hun opvoeders zouden typeren. 50,1% van deze pubers zegt dat hun opvoeders de autoritatieve opvoedingsstijl hanteren. In het figuur hiernaast is te lezen welke andere opvoedingsstijlen procentueel in Nederland worden gehanteerd.



Vaardigheden die autoritatieve opvoeders gebruiken zijn vaak alle vaardigheden die in paragraaf 3.2 zijn benoemd. Zij stellen grenzen, maar leggen tegelijkertijd uit waarom deze grenzen er zijn. Zij zullen dit vaak doen vanuit liefde en warmte.

3.2.2 | Autoritaire opvoedingsstijl

Waar autoritatieve of democratische opvoeders een balans hebben gezocht, is dit voor autoritaire opvoeders moeilijker. Zij stellen hoge eisen aan de kinderen (Crombrugge, 2013). Er is hier weinig tot geen mogelijkheid voor communicatie. De opvoeders stellen de regels en de pubers zijn in zekere mate verplicht om hier naar te luisteren. De responsiviteit en de warmte zijn dus nauwelijks aanwezig binnen deze gezinnen. Hierdoor ontstaat meer afstand tussen de opvoeder en het kind. Er lijkt dan geen sprake te zijn van voorwaardelijke liefde (Bouwkamp & Bouwkamp, 2013). Dit kan ook gevolgen hebben op de lange termijn. De kinderen kunnen bijvoorbeeld faalangst ontwikkelen. Doordat hun leven voornamelijk bepaald wordt door hun opvoeders, voelen deze kinderen zich op latere leeftijd vaak niet verantwoordelijk voor hun eigen handelen. Hierdoor ontstaat de kans dat zij delinquent gedrag gaan vertonen (Verhulst, 2008).

Deze opvoeders richten zich vooral op de volgende vaardigheden: verzorging, veiligheid bieden, zicht houden, verwachtingen en eisen kenbaar maken, structuur bieden en grenzen stellen. Zoals in paragraaf 3.2 is beschreven zijn deze vaardigheden in principe goed. Er moet echter wel een balans zijn tussen controle en warmte. Bij deze opvoeders lijkt de warmte te ontbreken.

3.3.3 | Permissieve opvoedingsstijl

Deze opvoeders geven snel toe aan de wensen van de kinderen, omdat ze geen balans hebben tussen warmte en controle. Deze opvoedingsstijl wordt ook wel de toegeeflijke opvoedingsstijl genoemd. De opvoeders geven vaak wel warmte en liefde aan de kinderen, maar ze zijn vaak niet in staat om grenzen te stellen en te hanteren. Dit betekent dat het kind zijn eigen gedrag kan bepalen en niet wordt gestimuleerd om ander gedrag aan te leren. Conflicten worden meestal uit de weg gegaan (Bouwkamp & Bouwkamp, 2013). Het resultaat van deze opvoedingsstijl is dat kinderen vaak agressief en impulsief zijn. Doordat zij niet uitgedaagd zijn om nieuwe vormen van gedrag te laten zien, zijn zij vaak niet zelfstandig en vinden ze het lastig om door te zetten als iets niet lukt (Verhulst, 2008). Daarnaast zijn zij gewend om altijd hun zin te krijgen. In de puberteit kan dit lastig worden. Wanneer de puber op een gegeven moment niet krijgt wat hij wil, kan dit conflicten opleveren met zijn omgeving. Permissieve ouders richten zich vooral op het respecteren van de autonomie en het emotioneel ondersteunen. Ook zorgen zij ervoor dat de kinderen voldoende verzorgd worden.

3.3.4 | Verwaarlozende opvoedingsstijl

Bij deze opvoedingsstijl krijgt het kind amper aandacht. Ze krijgen weinig liefde en weinig structuur. Zowel niet als het om liefde gaat als het om regels gaat. Het is voor de opvoeder lastig om interesse te tonen in het kind. Slot en Van Aken (2010) geven een beschrijving van deze opvoedingsstijl, waarbij desinteresse centraal staat. De opvoeders laten de kinderen over aan hun lot. Hierdoor ligt kindermishandeling op de loer. Uit verschillende onderzoeken komt naar voren dat van alle soorten kindermishandeling, verwaarlozing het vaakst voorkomt. Meestal gaat het dan niet om materiële zaken, maar om zaken zoals liefde en aandacht.

Het valt op dat deze opvoedingsstijl vaak samenvalt met de autoritaire en de permissieve opvoedingsstijl (Verhulst, 2008). De gevolgen van deze opvoedingsstijlen voor kinderen zijn in paragraaf 3.3.2 en 3.3.3 besproken. Het meest schokkende is dat uit verschillende onderzoeken naar voren komt dat deze opvoedingsstijl het risico verhoogt op suïcidaal gedrag, depressie, alcoholverslaving en persoonlijkheidsstoornissen (Bouwkamp & Bouwkamp, 2013). Wanneer deze pubers later zelf ouders worden is de kans ook groot dat zij eenzelfde opvoedingsstijl zullen hanteren. Zij zijn namelijk niet in staat om de signalen van hun kinderen te herkennen en daar adequaat op te reageren. De verwaarlozende opvoeder gebruikt in principe geen van de interactionele vaardigheden die zijn beschreven in paragraaf 3.2.

3.4 | Conclusie

In dit hoofdstuk heeft u kunnen lezen dat er vele vormen zijn van interactionele vaardigheden. De vaardigheden lopen erg uiteen: het ene heeft vooral te maken met praktische zaken, zoals verzorging en informatie geven en het ander heeft te maken met emotionele zaken, zoals ruimte voor autonomie geven en emotioneel ondersteunen. Het lijkt erop alsof de perfecte opvoeder al deze vaardigheden onder de knie moet hebben. Dat is niet alles, deze opvoeder moet ook nog eens een juiste balans tussen deze vaardigheden weten te vinden. Dit is dus een moeilijke opgave. De perfecte opvoeder zal daarom niet snel te vinden zijn. Binnen de autoritatieve opvoedingsstijl zijn wel de meeste vaardigheden te zien. Voor pubers in gezinshuizen is het belangrijk dat zij een opvoeding krijgen waar alle interactionele vaardigheden herkenbaar zijn. Gezinshuisouders moeten voldoende tijd besteden om de pubers zowel kaders als liefde te geven. Met name veiligheid bieden is belangrijk, aangezien uithuisgeplaatste pubers vaak geen basisveiligheid hebben ontwikkeld.

Door middel van dit literatuuronderzoek zijn er verbanden gelegd tussen de interactionele vaardigheden van opvoeders en in hoeverre deze gehanteerd worden in Nederland. Bij het uitvoeren van dit onderzoek viel het echter op dat er voornamelijk literatuur bekend is over het opvoeden van kinderen. De meeste interactionele vaardigheden richten zich op jonge kinderen of op kinderen in het algemeen. In de literatuur is minder bekend over specifieke vaardigheden die ingezet kunnen worden bij de opvoeding van pubers. Daarnaast is er weinig onderzoek gedaan naar het opvoeden van pubers in een gezinshuis. Vandaar dat dit onderzoek zich voornamelijk heeft gericht op het opvoeden van pubers in de pleegzorg. Hierdoor geeft dit hoofdstuk vooral een algemeen antwoord op de vraag wat interactionele vaardigheden zijn. In het volgende hoofdstuk wordt er gekeken naar welke vaardigheden in gezinshuizen terug te zien zijn. Deze vaardigheden zullen in hoofdstuk vijf worden gekoppeld aan de literatuur van hoofdstuk twee en drie.

*“Wij zullen nooit kwaad spreken over de ouders, maar wel de
waarheid”*

(gezinshuisouder 4, aantekeningen gesprek, 9 mei 2014)

Hoofdstuk 4 | Videoanalyse

In hoofdstuk één is beschreven wat er in de literatuur bekend is over loyaliteit en welke rol dit speelt binnen pleegzorg en/of gezinshuizen. In het tweede hoofdstuk is beschreven wat er bekend is in de literatuur over interactionele vaardigheden. Dit hoofdstuk zal antwoord geven op de vraag welke interactionele vaardigheden met betrekking tot loyaliteit zichtbaar zijn in de videoanalyse¹. Hierbij gaat het om het bevorderen van de loyaliteit en het ruimte geven voor de loyaliteit aan biologische ouders. Vanuit deze videoanalyse zijn een viertal vaardigheden te onderscheiden, te weten de gezinshuisouder:

- toont interesse in gezin van herkomst van puber;
- spreekt over broers en zussen van puber;
- is steunend aanwezig in de relatie puber en gezin van herkomst;
- geeft uiting aan zijn gedachten over gezin van herkomst van puber.

Bovengenoemde interactionele vaardigheden worden in dit hoofdstuk uitgewerkt aan de hand van fragmenten uit de videoanalyse. Er zal ook verwezen worden naar andere uitgewerkte fragmenten die terug te vinden zijn in het bronnenboek.

4.1| Gezinshuisouder toont interesse in gezin van herkomst van puber

In de beelden van de zes gezinshuizen is 37 keer te zien dat gezinshuisouders op verschillende manieren interesse tonen in de puber. In deze paragraaf zullen we enkele fragmenten ter illustratie benoemen en uitwerken. Bij dit onderzoek gaat het specifiek om interesse tonen met betrekking tot het gezin van herkomst van de puber. Op de beelden is te zien dat gezinshuisouders doorpraten met de puber, doorvragen op wat de puber vertelt, zelf een gesprek over het gezin van herkomst initiëren of doorgaan op een initiatie van de puber. Het volgende fragment illustreert hoe de gezinshuismoeder doorpraat over het gezin van herkomst (GH2_056).

101	Puberj (14)	ik heb het naar mijn <u>zin</u> en mamma zei toen <u>ja</u> die zei tegen mij vind jij dat dat <u>ook</u> uh en toen zei ze <ja> ik heb wel natuurlijk heb ik het liefst dat je <u>hier</u> woont maar ik vind wel dat je dat dat het daar goed gaat en ik vind wel dat je het hebt °getroffen ja°. want uh
102	GHM	ja weet je dat is echte liefde.
103	Puberj (14)	[ja
104	GHM	[dat je iemand anders dat je je kind dat gunt. dat je je kind dat gunt, terwijl ja het wel zeer doet bij jezelf want dat is ook liefde hè, dat je het je kind gunt terwijl het jezelf zeer doet
105	Puberj (14)	maar ze vindt het ook wel veilig hier, veilig gevoel voor <u>haar</u> dan
106	GHM	ja
107	Puberj (14)	want in andere (1.0) ja in waar ik allemaal in heb gezeten (1.0) ja sommige dingen gingen niet goed,

¹ Het totaaloverzicht van het aantal concepten te vinden is te vinden in bijlage 1 van het bronnenboek. Het totaaloverzicht van alle kernlabels, sublabels en dimensies staat in bijlage 2 van het bronnenboek en bijlage 1 van dit onderzoeksverslag.

108	GHM	ja
109	Puberj (14)	en ja mamma [((onverstaanbaar))
110	GHM	[dat is voor haar ook lastig, dat is tuurlijk ook lastig
111	Puberj (14)	ja. Maar toen in mijn eerste pleeggezin heeft Berend er voor gezorgd, dat ik daar wegging. En na ja (1.0) [mamma zei ook al gelukkig
112	GHM	[er gaat wel eens wat mis ja.[Ja
113	Puberj (14)	[praten zeg maar
114	GHM	<u>Ja</u> . [Dat je het kon vertellen.
115	Puberj (14)	[want anders uh ja (2.0) en hier u::h ja zei mamma wel,
116	GHM	ja vind ik heel knap hoor. °Ja°. En weet je en dan dan heb dan heb jij ook het gevoel van nou het is <u>oké</u> dat ik hier <u>woon</u> zeg maar.
117	Puberj (14)	mmm

In dit fragment praat de gezinshuismoeder door met de puber over zijn gezin van herkomst. De gezinshuismoeder stelt geen vragen maar vertelt wat zij vindt en ziet (regel 102; 104; 110; 112; 116). De gezinshuismoeder vertelt de puber wat echte liefde is. Deze uitspraak licht ze vervolgens toe. Het doorpraten over het onderwerp stimuleert de puber om meer te gaan vertellen (regel 111). Ook door het geven van een ontvangstbevestiging geeft de gezinshuismoeder aan dat ze hoort wat de puber vertelt wat de puber stimuleert om verder te vertellen (regel 106; 108). Het hierboven besproken fragment is door de puber geïnitieerd. Op dat moment staat de gezinshuismoeder in de keuken alles van het avond eten op te ruimen. Wanneer de puber het gesprek begint draait ze zich naar hem toe en laat ze staan waar ze mee bezig is. In haar non-verbale communicatie laat ze zien dat ze tijd voor hem maakt en naar hem luistert.

In een ander fragment is te zien dat de gezinshuismoeder het gesprek over het gezin van herkomst initieert (GH4_083). Het gesprek gaat over een broertje van de puber die weer thuis mag wonen. De gezinshuismoeder vertelt dit aan de puber en legt uit waarom het broertje weer naar huis mag. Ze maakt tijd voor de puber en geeft hem een kans om over zijn gezin van herkomst te praten. Het feit dat de gezinshuismoeder het gesprek initieert laat aan de puber zien dat de gezinshuismoeder open staat voor gesprek over het gezin van herkomst.

4.2 | Gezinshuisouder spreekt over broers en zussen van puber

Tijdens het bekijken van de videobeelden is achttien keer te zien dat de gezinshuisouder in gesprek gaat met de puber over zijn broers en zussen. Dit doet de gezinshuisouder door hier zelf over te beginnen of door er op door te gaan als de puber over zijn broers en zussen begint te praten. In dit gesprek laat de gezinshuisouder zien dat hij kennis heeft over de broers en zusjes van de puber.

Tijdens het bekijken van de videobeelden is het opgevallen dat het belangrijk is om tijd te investeren in een gesprek met de puber over zijn broers en zussen. Daarnaast lijkt het helpend te zijn als de gezinshuisouder kennis heeft over de broers en zussen. Daardoor blijkt dat de gezinshuisouder kennis uit een eerder gesprek gebruikt in een volgend gesprek en zo laat zien dat hij betrokken is. Dit is bijvoorbeeld te zien in het volgende fragment:

1.	Puberj(14)	ja maar ik word hovenier
2.	GHV	(1.5) ja daarom dan moet je een hogere opleiding doen
3.	Puberj(14)	(1.5) dan moet ik niveau vie::r doen

4.	GHV	= ja net zoals je zus
5.	Puberj(14)	°ja°
6.	GHV	, maa::r dan moet je wel goed je best doen <u>jongen</u>
7.	Puberj(14)	<u>doe</u> ik ook
8.	GHV	ja:: (1.0) wat heeft jouw <u>zus</u> eerst voor opleiding gedaa::n?
9.	Puberj(14)	>basis>
10.	GHV	> heeft ie is tie ook> begonnen met basis?
11.	Puberj(14)	= die begon met basis in de <u>derde</u> :: ging ze naar kade::r
12.	GHV	oja
13.	Puberj(14)	ennu::h (3,5) ja en nu heeft ze weer vi >en nu wil ze nog> <h b o< doen ofzo
14.	GHV	na:: (1,5) nja:: nja dat kan
15.	Puberj(14)	,ja

In dit fragment laat de gezinshuisouder zien dat hij meer weet over de broers en zussen van de puber. De gezinshuisouder weet welk niveau de zus van puber doet en de puber gaat meer over zijn zus vertellen. Daardoor lijkt de puber te zien dat de gezinshuisouder op de hoogte is van de situatie van zijn zus. De gezinshuisouder is betrokken en biedt op deze manier voldoende emotionele veiligheid zodat de puber zich veilig genoeg voelt om meer te vertellen. De puber kan door de kennis van de gezinshuisouder het gevoel krijgen dat hij de moeite waard is om naar te luisteren.

Naast kennis over de broers en zussen kan het voor de puber helpend zijn als de gezinshuisouder doorvraagt of doorpraat over dit onderwerp (regel 8 en 10). De gezinshuisouder laat in eerste instantie zien dat hij wat weet, maar hij creëert ook ruimte om de puber te laten vertellen. Op deze manier komt de gezinshuisouder nog meer te weten. De gezinshuisouder laat zien dat hij betrokken is bij de leefwereld en het gezin van de puber. Het is opvallend dat in de video's vaak terug te zien is dat de gezinshuisouders doorpraten. Hierbij combineren zij 'doorvragen' en 'kennis hebben over'. Een gezinshuisouder vertelt bijvoorbeeld het volgende tegen de puber: *'Ze zal ook meer weten ja. Maar uhm, ja sommige ja sommige ja dingen zie ik gewoon hetzelfde dan denk ik ja dan lijken jullie echt uh echt op elkaar'* (GH2_056). De gezinshuisouder zegt dit midden in een gesprek. De gezinshuisouder vertelt dat broer en zus op elkaar lijken. Dit geeft de puber ruimte om verder te vertellen over zijn broers en in hoeverre zij op elkaar en op hun biologische ouders lijken. De gezinshuisouder vraagt niet door, maar praat er alleen over door. Door deze zin wordt er de mogelijkheid aan de puber geboden om te vertellen over de overeenkomsten die zijn gezin van herkomst heeft. Tenslotte lijkt het belangrijk te zijn dat niet alleen de puber begint te vertellen over zijn broers en zussen, maar dat de gezinshuisouder hier ook over begint. Op deze manier komen de bovenstaande vaardigheden opnieuw bij elkaar. Een andere gezinshuisouder dan hierboven beschreven begint een gesprek met de puber als volgt: *'Joesef je weet dat je broer weer thuis gaat wonen he?'* (GH4_083). De gezinshuisouder laat in deze zin zien dat hij kennis heeft van de broer van de puber. Tegelijkertijd vraagt hij door en geeft hij meer informatie waarom de broer wel naar huis toe mag. De gezinshuisouder laat op deze manier dus zien dat hij geïnteresseerd is en zorgt ervoor dat de puber op de hoogte blijft van zijn broer. De gezinshuisouder vraagt later in het gesprek of de puber (Joesef) weet waarom zijn broer naar huis toe mag. Op deze manier geeft hij ruimte aan de gevoelens en de gedachten van de puber.

4.3| Gezinshuisouder is steunend aanwezig in de relatie puber en gezin van herkomst

Gezinshuisouders laten zestien keer zien dat zij steunend aanwezig zijn in de relatie van de puber met zijn gezin van herkomst. De gezinshuisouder vertelt de puber hoe knap hij het vindt dat het gezin van herkomst achter de plaatsing staat, de gezinshuisouder praat door over het gezin van herkomst en geeft tips aan de puber over de omgang met het gezin van herkomst. Ook is te zien dat gezinshuisouders steunend aanwezig zijn door informatie over het gezin van herkomst door te geven aan de puber en aanwezig te zijn wanneer de puber telefonisch contact heeft met het gezin van herkomst.

Het volgende fragment laat zien dat de gezinshuismoeder steunend aanwezig is door de biologische moeder te complimenteren tegenover de puber.

91	Puberj (14)	maar mamma zei ook wel jij hebt het wel getroffen met je pleeggezin.
92	GHM	maar weet je weet je hoe knap dat is dat ze dat zegt.
93	Puberj (14)	ja
94	GHM	dat is <u>zo</u> knap, dat is <u>echt</u> waar. Dat je gewoon kunt zeggen van goh >je hebt het wel getroffen met de mensen waar je nu> woont. Dat je dat tegen je eigen kind kan zeggen. Er zijn natuurlijk ook <u>heel</u> veel moeders, die gewoon ja proberen om de opvoeders een beetje zwart te maken omdat ze het eigenlijk gewoon <u>zo</u> moeilijk vinden,=
95	Puberj (14)	[ja
96	GHM	[dat hun kind ergens anders woont. Dus dat is juist <u>heel heel</u> knap dat jou moeder dat zegt=
97	Puberj (14)	ja en mamma zei ook [uhm
98	GHM	[°echt heel knap°
99	Puberj (14)	toen zei ik ook ik heb het ook ja >ik zei als eerst> van ja, ik vind het hier echt heel <u>leuk</u> [en toen zei uh
100	GHM	[ja
101	Puberj (14)	ik heb het naar mijn <u>zin</u> en mamma zei toen <u>ja</u> die zei tegen mij vind jij dat dat <u>ook</u> uh en toen zei ze <ja< ik heb wel natuurlijk heb ik het liefst dat je <u>hier</u> woont maar ik vind wel dat je dat dat het daar goed gaat en ik vind wel dat je het hebt °getroffen ja°. want uh

In dit fragment vertelt de puber dat zijn moeder gezegd heeft dat hij het getroffen heeft in het gezinshuis waar hij nu zit (regel 91). De gezinshuismoeder vertelt de puber hoe knap zij het vindt dat zijn moeder achter de plaatsing staat (regel 94; 96; 98). Door deze complimenten indirect te geven, via de puber, weet de puber wat de gezinshuismoeder van zijn moeder vindt.

Een andere manier van steunend aanwezig zijn is het benoemen van verschillen en overeenkomsten met andere gezinsleden van het gezin van herkomst van de puber. Door dit te doen laat de gezinshuisouder zien dat hij kennis heeft van het gezin van herkomst, dat hij weet waar de puber vandaan komt. In één van de fragmenten heeft de gezinshuisvader een gesprek met de puber over wat hij later wil worden (GH2_166). Dit fragment staat in paragraaf 4.2 uitgewerkt in het kader. De puber vertelt hier dat hij niveau vier moet doen en de gezinshuisvader vult aan dat de zus van de puber dit ook gedaan heeft. Vervolgens vraagt de gezinshuisouder hoe zijn zus het precies heeft

aangepakt. Door middel van het maken van een vergelijking met de zus van de puber, geeft de gezinshuisouder de puber een opening om hier verder over door te praten.

In de fragmenten is ook te zien dat gezinshuisouders tips geven aan de puber over zijn contact met het gezin van herkomst. Een voorbeeld hiervan is een gesprek aan tafel tussen onder andere een puber en de gezinshuisvader (GH3_280). De puber vertelt over hoe sinterklaas bij hem thuis was en dat zijn broertje maar heel weinig cadeaus had gekregen. Hij vertelt dat hij een cadeautje voor hem wil kopen en wil zeggen dat het van sinterklaas komt. De gezinshuisvader geeft aan dat het niet verstandig is om dat te doen als hij geen ruzie wil maken thuis. Vervolgens legt de gezinshuisvader uit waarom niet. De gezinshuisvader gaat dus een gesprek aan en geeft tips over hoe de puber een situatie thuis het beste aan kan pakken en onderbouwt dit. Hij laat hierin zien dat hij steunend aanwezig is door de puber een tip te geven zodat hij thuis geen ruzie krijgt. Hij denkt mee in het belang van de puber.

Wat in meerdere fragmenten terug komt is dat de gezinshuisouder aanwezig is wanneer de puber met zijn gezin van herkomst mag bellen. In sommige gevallen begeleidt de gezinshuisouder het gesprek van de puber door bijvoorbeeld data voor vakanties of andere afspraken te door te geven (GH4_081). In een ander fragment zijn er uit één gezinshuis twee pubers die uit hetzelfde gezin komen (GH5_068; GH5_069). Zij gaan samen met de gezinshuismoeder met hun biologische moeder bellen. De gezinshuismoeder helpt ze herinneren aan dingen die ze vergeten te zeggen en ze zorgt ervoor dat allebei de pubers aan het woord komen. De gezinshuismoeder laat hier zien dat ze steunend aanwezig is omdat ze tijd en energie ? stopt in het begeleiden van het gesprek.

4.4 | Gezinshuisouder geeft uiting aan zijn gedachten over gezin van herkomst van puber

Als laatste komt uit de videobeelden naar voren dat het van belang is als de gezinshuisouder uiting geeft aan zijn gedachten over het gezin van herkomst. Dit kan hij doen door het gezin van herkomst te complimenteren tegenover de puber en het gezin van herkomst erkenning en herkenning te geven. Daarnaast kan de gezinshuisouder vertellen dat het knap is dat het gezin van herkomst achter de plaatsing staat. Dit alles kan de gezinshuisouder doen door af en toe humor in te zetten.

In sommige beelden is te zien dat de gezinshuisouder een compliment geeft aan puber over zijn biologische ouders. Het gebeurt bijvoorbeeld dat de gezinshuisouder een compliment geeft over eten dat de biologische moeder heeft meegenomen (GH1_060), over hoe netjes het huis is van de biologische moeder (GH2_064) of over oorbellen die een broer voor de puber heeft meegenomen (GH3_059). Hier gaat het dus vooral om praktische zaken. Bij één fragment is echter te zien dat de gezinshuismoeder een compliment geeft over het feit dat de biologische moeder het met de plaatsing eens is. Het gaat om het volgende fragment:

91	Puberj (14)	maar mamma zei ook wel jij hebt het wel getroffen met je pleeggezin.
92	GHM	maar weet je weet je hoe knap dat is dat ze dat zegt.
93	Puberj (14)	ja
94	GHM	dat is <u>zo</u> knap, dat is <u>echt</u> waar. Dat je gewoon kunt zeggen van goh >je hebt het wel getroffen met de mensen waar je nu> woont. Dat je dat tegen je eigen kind kan zeggen. Er zijn natuurlijk ook <u>heel</u> veel moeders, die gewoon ja proberen om de opvoeders een beetje zwart te maken omdat ze het eigenlijk gewoon <u>zo</u> moeilijk vinden,=
95	Puberj (14)	[ja

96	GHM	[dat hun kind ergens anders woont. Dus dat is juist <u>heel heel</u> knap dat jou moeder dat zegt=
97	Puberj (14)	ja en mamma zei ook [uhm
98	GHM	[°echt heel knap°
99	Puberj (14)	toen zei ik ook ik heb het ook ja >ik zei als eerst> van ja, ik vind het hier echt heel <u>leuk</u> [en toen zei uh
100	GHM	[ja
101	Puberj (14)	ik heb het naar mijn <u>zin</u> en mamma zei toen <u>ja</u> die zei tegen mij vind jij dat dat <u>ook</u> uh en toen zei ze <ja< ik heb wel natuurlijk heb ik het liefst dat je <u>hier</u> woont maar ik vind wel dat je dat dat het daar goed gaat en ik vind wel dat je het hebt °getroffen ja°. want uh

De gezinshuismoeder geeft hier erkenning, herkenning en geeft complimenten aan de biologische moeder. Ze begint hiermee in regel 92. Wanneer de puber daar kort op reageert, legt ze uitgebreid uit waarom het zo knap is van de biologische moeder van de puber. Op deze manier geeft de gezinshuismoeder een compliment aan de biologische moeder. Hierdoor vertelt de puber meer over de gedachten van zijn biologische moeder (regel 101). Daarnaast geeft de gezinshuismoeder erkenning (regel 94 en 96). Hierin legt ze uit dat veel moeders de opvoeders zwart maken, omdat ze het moeilijk vinden dat hun kind ergens anders woont. Om deze reden vindt de gezinshuismoeder het juist knap dat de biologische moeder van de puber er anders over denkt. Ze laat zien dat ze weet dat het moeilijk kan zijn als je eigen kind ergens anders woont en daaraan verbindt ze direct een compliment.

Ook in andere fragmenten is erkenning en herkenning terug te zien. In één fragment gaat het gesprek over een documentaire (GH1_050). De vraag is of de pubers en de biologische moeder daar aan mee willen werken. De gezinshuismoeder geeft hierbij aan dat ze het snapt als zij niet mee willen werken, omdat er zoveel is gebeurd. Hierbij zegt de gezinshuismoeder dat ze het knap vindt dat de biologische moeder over hun verleden in gesprek gaat met de pubers (het gaat hier om de biologische moeder van meerdere pubers). De gezinshuismoeder zegt dus dat ze het knap vindt dat de gezinshuismoeder in gesprek gaat, ondanks alles wat ze mee hebben gemaakt. Hiermee geeft ze indirect erkenning aan de moeilijkheden die zowel de pubers als de biologische moeder vroeger hebben gehad. Tegelijkertijd geeft ze een compliment. Maar in andere fragmenten is te zien dat er ook over hele andere onderwerpen erkenning kan worden gegeven. Bijvoorbeeld dat het niet leuk is voor de biologische moeder dat er een familielid van haar is overleden (GH3_058) of dat de gezinshuismoeder het snapt dat de biologische moeder later terug belt, omdat ze thuis van die 'kleine druktemakertjes' heeft (GH2_063).

Tenslotte is in één fragment ook humor terug te zien. Dit is hetzelfde videofragment als in het kader is uitgewerkt (GH2_056). De gezinshuismoeder heeft het met de puber over hoe knap ze het vindt dat de biologische moeder achter de plaatsing staat. De puber zegt dan het volgende: *'Ja en dat jij zei ze is een vrouw met ballen vond ze vond ze nou dat vond ze grappig dus dat zegt ze soms ook wel. En dan zegt ze ja ik ben echt een vrouw met ballen.'* (GH2_056). De gezinshuismoeder lacht hier om en gaat hier op in. Even later in het gesprek zegt de gezinshuismoeder: *'ja. mamma heeft ook wel gevoel voor humor natuurlijk wel grappig'*. (GH2_056). De gezinshuismoeder kan dus lachen om een grap die de puber (en zijn biologische moeder) hebben gemaakt. Maar de gezinshuismoeder geeft

ook meteen een compliment, door te zeggen dat de biologische moeder gevoel voor humor heeft. Op deze manier laat de gezinshuismoeder zien wat haar gedachten zijn over de biologische moeder en licht ze mee met de humor van de puber en de biologische moeder.

4.5 | Conclusie

Na het bekijken van de beelden uit de zes gezinshuizen kunnen we concluderen dat er vier interactionele vaardigheden zijn die de gezinshuisouders gebruiken, met betrekking tot het omgaan met de existentiële loyaliteit van de puber. Deze vier interactionele vaardigheden zijn: het interesse tonen in de puber, het praten over broers en zussen, steunend aanwezig zijn met betrekking tot het gezin van herkomst en het uiting geven van de gezinshuisouder aan de eigen gedachten over het gezin van herkomst van de puber. In alle gezinshuizen kwamen deze vaardigheden terug. Er moet wel bij gezegd worden dat elke gezinshuisouder dit op een eigen manier uitvoert. Het is niet zo dat alle gezinshuisouders precies hetzelfde werken. Maar de essentie van de aanpak van de gezinshuisouders rondom dit onderwerp is te vatten in de bovengenoemde en uitgewerkte interactionele vaardigheden. In bijlage 2 schematisch weergegeven wat deze vaardigheden precies inhouden. In hoofdstuk vijf, de conclusie, is uitgewerkt hoe deze vier interactionele vaardigheden zich verhouden tot de al bestaande kennis uit de literatuur ?onderzoek zoals beschreven in hoofdstuk twee en drie.

“Weet als gezinshuisouder waar je kracht ligt en waar elkaars krachten liggen”

(gezinshuisouder 4, aantekeningen gesprek, 9 mei 2014)

Hoofdstuk 5 | Conclusie en aanbevelingen

Dit hoofdstuk zal antwoord geven op de hoofdvraag van dit onderzoek: *Welke interactionele vaardigheden van professionele opvoeders, betreft de omgang met de biologische ouders, bewerken aansluiting bij pubers?* Het literatuuronderzoek is een voorstudie geweest voor het ontdekken van vaardigheden in de videobeelden. In deze conclusie wordt de literatuur als uitgangspunt genomen en aangevuld met de bevindingen uit de videobeelden.

5.1 | Conclusie

Tijdens de videoanalyse kwamen vier interactionele vaardigheden naar voren betreffende de omgang met biologische ouders die aansluiting bewerken bij pubers:

- De gezinshuisouder toont interesse in gezin van herkomst van puber
- De gezinshuisouder spreekt over broers en zussen van puber
- De gezinshuisouder is steunend aanwezig in de relatie puber en gezin van herkomst
- De gezinshuisouder geeft uiting aan zijn gedachten over gezin van herkomst van puber

Deze interactionele vaardigheden zullen onderbouwd worden aan de hand van het onderzoek dat is gedaan in alle drie de deelvragen, waardoor er een koppeling ontstaat tussen theorie en praktijk.

5.1.1 | De gezinshuisouder toont interesse in gezin van herkomst van puber

Bij het onderzoek naar loyaliteit komt zowel uit de literatuur als uit de interviews, naar voren dat een puber altijd verbonden zal blijven met zijn gezin van herkomst. Nagy noemt de band tussen ouder en kind existentiële loyaliteit. Dit is een onverbreekelijke band. Weber-Boch zegt dat de puber altijd met hart en ziel verbonden zal blijven met zijn oorspronkelijke familie. Verduijn beaamt dit en zegt dat je het gezin niet uit de puber kan plaatsen. In de beelden is te zien dat de gezinshuisouders, allen op een eigen manier, interesse tonen in het gezin van herkomst van de puber. Dit geeft de puber ruimte om hierover te praten. De gezinshuisouder geeft hier indirect ook mee aan dat het goed is wanneer de puber hierover wil praten.

Tijdens het bekijken van de videobeelden was te zien dat het van belang is als de gezinshuisouder interesse toont in het gezin van herkomst van de puber. Dit heeft er onder andere mee te maken dat de gezinshuisouder op deze manier zicht blijft houden op de leefwereld van de puber. Van Grimhuizen geeft aan dat dit van belang is bij de puberleeftijd. De opvoeder moet hierbij niet overkomen als een controleur. Dit kan de gezinshuisouder bijvoorbeeld doen door in te gaan op een gesprek dat puber initieert. In paragraaf 4.1 wordt bijvoorbeeld een fragment beschreven waarbij de puber begint te vertellen over zijn zus. De gezinshuisouder praat en vraagt hierover door. Daardoor lijkt er oprechte interesse te zijn in de leefwereld van de puber. De gezinshuisouder kan ook zelf laten zien dat hij open staat voor een gesprek over het gezin van herkomst, door zelf het gesprek te initiëren. Wanneer de gezinshuisouder alles aan de kant legt om naar het verhaal van de puber te luisteren laat hij zien dat hij er voor de puber is. Van der Pas noemt dit 'er zijn'. Dit is voor de opvoeder vaak zo vanzelfsprekend geworden dat hij het niet meer ziet. Maar voor de puber is dit van belang, omdat hij op deze manier veiligheid kan ervaren.

5.1.2 | De gezinshuisouder spreekt over broers en zussen van puber

Qua interactionele vaardigheden is niet veel bekend over het omgaan met broers en zussen. Deze vaardigheid lijkt echter op de vaardigheid die beschreven is in paragraaf 5.1.1. In zekere zin gaat het

om interesse tonen, maar dan specifiek om interesse in de broers en zussen. Het is voor de puber belangrijk dat hij ziet dat de gezinshuisouder tijd en energie in hem steekt. Door middel van het vragen naar broers en zussen, laat de gezinshuisouder zien dat hij tijd voor hem vrij maakt. Delfos en Visscher omschrijven dit als commitment. De gezinshuisouder laat bijvoorbeeld zien dat hij kennis heeft van de broer van de puber. Tegelijkertijd vraagt hij door en geeft hij meer informatie. De gezinshuisouder laat op deze manier zien dat hij geïnteresseerd is en zorgt ervoor dat de puber op de hoogte blijft van het gezin van herkomst. Daarnaast staat hij open voor de gevoelens en de gedachten van de puber. Delfos en Visscher geven aan dat dit een belangrijke interventie is om te zorgen dat de puber zich veilig voelt binnen een gezin dat niet zijn biologische gezin is.

Door het praten over broers en zussen geeft de gezinshuisouder een opening aan de puber om over zijn gezin van herkomst te praten. Hiermee geeft de gezinshuisouder ook de mogelijkheid aan de puber om openlijk loyaal te zijn en over zijn gezin te praten. Uit de literatuur blijkt dat de band tussen broers en zussen bestaat uit verworven loyaliteit. Deze band bevat echter ook een existentieel, onverbreekelijk aspect. Niemand kan zijn broers en zussen uitkiezen. Broers en zussen blijven altijd verbonden. Daarom is het van belang dat de gezinshuisouder interesse toont zodat de puber verbonden kan blijven met zijn broers en zussen.

5.1.3 | De gezinshuisouder is steunend aanwezig in de relatie puber en gezin van herkomst

Voor de plaatsing van pubers in een gezinshuis is het belangrijk dat de biologische ouders achter de plaatsing staan. Dit kan niet altijd, want voor veel ouders is het moeilijk dat hun kind ergens anders wordt opgevoed. De gezinshuisouder kan echter wel helpend zijn in de relatie tussen de puber en zijn gezin van herkomst. Dit kan hij bijvoorbeeld doen door de biologische ouders te betrekken bij de opvoeding van de puber. De Baat geeft aan dat het voor de biologische ouders fijn is als zij bij belangrijke gebeurtenissen worden betrokken, zoals verjaardagen en feestdagen. Ook over belangrijke beslissingen kan worden overlegd met de biologische ouders. De gezinshuisouder kan de puber stimuleren om een positieve relatie met zijn gezin van herkomst op te bouwen of te onderhouden. Hiervoor is het van belang dat de gezinshuisouder kijkt naar wat de puber nodig heeft (sensitiviteit) en hier op een passende manier op reageert (responsiviteit). Door verschillen en overeenkomsten tussen de puber en het gezin van herkomst te benoemen, kan de gezinshuisouder er (mede) voor zorgen dat de relatie tussen de puber en zijn gezin van herkomst goed onderhouden wordt. Wanneer de gezinshuisouder steunend aanwezig is, kan dit een loyaliteitsconflict bij de puber voorkomen. Ook laat de gezinshuisouder met deze houding zien dat hij er voor de puber is. Dit geeft de puber de kans om zich te gaan hechten aan de gezinshuisouder. Wanneer dit een veilige hechting is, kan dit het internwerkmodel van de puber positief beïnvloeden. In de focusgroepen gaven de gezinshuisouders aan dat het erg belangrijk is dat de ouders achter de plaatsing staan. Dit vergroot de kans op een goed traject. Door steunend aanwezig te zijn voor de puber als het gaat om de relatie met het gezin van herkomst, laat de gezinshuisouder zien dat zij geen bedreiging zijn voor de biologische ouders maar juist samen willen werken. In de beelden is te zien dat in verschillende gezinshuizen de gezinshuisouders de pubers helpen bij telefonische gesprekken met hun ouders.

5.1.4 | De gezinshuisouder geeft uiting aan zijn gedachten over gezin van herkomst van puber

De gezinshuisouder kan een mening hebben of gedachten over het gezin van herkomst van de puber. De gezinshuisouder mag deze mening uiten. Maar hierbij is het wel van belang dat de gezinshuisouder zich niet negatief uitlaat over de biologische ouder. De puber zal namelijk vanuit zijn

loyaliteit zijn biologische ouder vaak verdedigen. Daarnaast is het van belang dat dat de gezinshuisouder de puber emotioneel ondersteunt. Van der Meij geeft aan dat de gezinshuisouder dit kan doen door bijvoorbeeld te complimenteren. Deze complimenten kunnen dan ook over het gezin van herkomst gaan. Volgens van der Meij creëert dit een gevoel van geborgenheid bij de puber. In de videobeelden is bijvoorbeeld terug te zien dat een gezinshuismoeder een compliment aan de puber geeft over zijn biologische moeder. Hierbij geeft de gezinshuisouder aan dat ze het knap vindt dat de biologische moeder achter de plaatsing staat. De puber lijkt zich op deze manier prettig te voelen in het gezinshuis en lijkt een gevoel van veiligheid te hebben. Hij zegt in dit fragment ook dat zijn biologische moeder het belangrijk vindt dat hij veilig is in het gezinshuis. Dit gaat dus zowel om fysieke veiligheid als emotionele veiligheid.

5.2 | Aanbevelingen

Dit onderzoek is uniek omdat er niet eerder onderzoek is gedaan in gezinshuizen aan de hand van videoanalyse. Deze onderzoeksmethode biedt een manier om te kijken hoe gezinshuisouders handelen. Door middel van literatuur- als praktijkonderzoek is er een unieke koppeling gemaakt. Zoals elk onderzoek, kent ook dit onderzoek beperkingen. Vandaar dat er in deze paragraaf aanbevelingen worden gedaan voor vervolgonderzoek, de training en gezinshuisouders.

5.2.1 | Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Tijdens het uitvoeren van het literatuuronderzoek viel op dat er weinig literatuur te vinden is met betrekking tot gezinshuizen. Er is voornamelijk onderzoek gaan naar pleegzorg. Aangezien gezinshuizen al tientallen jaren bestaan, is er wel degelijk onderzoek mogelijk. De experts gaven in de interviews aan dat gezinshuizen vergeleken kunnen worden met de pleegzorg. Specifiek onderzoek is echter wel aan te bevelen, omdat beide vormen van hulpverlening in een gezinssamenstelling niet volledig overeen komen (zie paragraaf 2.1).

Dit onderzoek heeft een realistisch beeld opgeleverd van het handelen van gezinshuisouders, met name tijdens de maaltijd. Voor vervolgonderzoek kan het echter helpend om een langere periode te filmen en te analyseren. Op deze manier krijgt de onderzoeker een beter beeld van welk effect de camera heeft op het gezin en hoe de gezinshuisouders op lange termijn handelen. Daarbij is het goed om interviews te houden met zowel de gezinshuisouders als de puber, om navraag te doen naar intenties en gevoelens. Hierdoor krijgt de onderzoeker meer informatie over de achterliggende gedachten van de gezinshuisouder en de puber. Daardoor zijn de vaardigheden makkelijker aan te leren aan nieuwe gezinshuisouders.

5.2.2 | Aanbevelingen voor de training

Voor het ontwikkelen van de training wordt aangeraden dat de interactionele vaardigheden uit hoofdstuk vier worden verwerkt. Deze vaardigheden geven aan wat er belangrijk is het handelen van de gezinshuisouders wanneer het gaat over loyaliteit. Voor de uitwerking van deze interactionele vaardigheden kan er gebruik gemaakt worden van het kernlabelschema (zie bijlage 1). Enkele beelden zijn goed toepasbaar voor deze training. Zie hiervoor ook de transcripten die beschreven worden in bijlage 4 van het bronnenboek.

5.2.3 | Aanbevelingen voor gezinshuisouders

De uitkomsten van het onderzoeken kunnen worden gebruikt door gezinshuisouders. Zij zouden kunnen onderzoeken in hoeverre zij de vaardigheden die voortkomen uit het onderzoek al gebruiken. Mogelijk kunnen zij experimenteren met de vaardigheden die ze nog niet toepassen,

5.3 | Discussie

Aangezien er weinig specifieke literatuur bekend is over gezinshuizen, is binnen dit onderzoek ook gekeken naar literatuur over pleegzorg. Dit geeft geen compleet beeld van loyaliteit en interactionele vaardigheden binnen gezinshuizen. Dit onderzoek geeft wel een algemeen beeld van loyaliteit en interactionele vaardigheden.

Voor dit onderzoek zijn de beelden van zes gezinshuizen bekeken. Hierdoor hebben we een beperkt beeld gekregen van gezinshuizen in Nederland. Daarnaast zijn de beelden verdeeld binnen de projectgroep. Ondanks dat er een kijkkader is vastgesteld door de projectgroep, heeft iedereen zijn eigen manier van kijken naar de beelden. Hierdoor bestaat de mogelijkheid dat het onderzoek niet zo objectief is, als het had kunnen zijn.

Er is een eerste stap gezet door dit onderzoek, echte zijn de intenties en gevoelens van de gezinshuisouders en pubers onduidelijk, doordat er alleen videobeelden zijn bekeken. Er was geen mogelijkheid om pubers te interviewen. Vanwege tijdgebrek en afstand hebben er geen interviews met gezinshuisouders plaats gevonden.

5.4 | Evaluatie

In deze paragraaf wordt er teruggeblikt op het eindproduct en op het proces.

5.4.1 | Productevaluatie

Van te voren is beschreven dat dit onderzoek een bijdrage levert aan het ontwikkelen van een nieuwe training voor professionele opvoeders en studenten van de academie Sociale Studies. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid dat plaatsingen in een gezinshuis tijdens de puberteit in de toekomst een hogere slagingskans hebben. Het onderzoek heeft zich gericht op de omgang van professionele opvoeders met pubers met betrekking tot hun loyaliteit jegens hun biologische ouders. Op 6 juni 2014 zal de presentatie van dit onderzoek plaatsvinden. Deze presentatie wordt gehouden voor de projectgroep van het lectoraat en andere genodigden.

Het afstudeeronderzoek is op tijd ingeleverd, waardoor ook de presentatie op 6 juni gehouden kan worden. Door de nauwe samenwerking met de projectgroep is dit onderzoek goed afgestemd op het gehele onderzoek van het lectoraat. Dankzij onze aanbevelingen kunnen zij dit onderzoek gebruiken voor het ontwikkelen van de training.

De kracht van dit onderzoek is dat het een uniek onderzoek is. Het beschikt over uniek beeldmateriaal, waardoor er dit onderzoek vernieuwend is. Aangezien er steeds meer gezinshuizen zijn de uitkomsten van dit onderzoek van meerwaarde voor het werkveld. Dankzij het werken met een projectgroep is de objectiviteit, voor zover mogelijk, gewaarborgd. Doordat niet iedereen alle beelden heeft bekeken, bestaat de kans dat het niet zo objectief is als mogelijk.

Een zwak punt van dit onderzoek is dat het zich naast gezinshuizen ook heeft moeten richten op pleegzorg, vanwege gebrek aan bruikbare literatuur.

5.4.2 | Procesevaluatie

De samenwerking tussen Margreet en Diana is uitstekend verlopen. Aan het begin zijn duidelijke afspraken gemaakt over de samenwerking. Aan deze afspraken hebben Margreet en Diana zich gehouden. Margreet heeft zich hierbij gericht op deelvraag één. Diana heeft deelvraag twee uitgewerkt. Ook de interviews zijn verdeeld. Margreet en Diana hebben gezamenlijk de interviews voorbereid en afgenomen. Margreet heeft het interview met Mariska de Baat uitgewerkt. Diana heeft het interview met Kees Verduijn uitgewerkt. De beelden voor de videoanalyse zijn verdeeld. Hoofdstuk één, hoofdstuk vier en hoofdstuk vijf zijn gezamenlijk uitgewerkt. Daarnaast is er tijdens het proces verschillende keren feedback gegeven op elkaars werk. Op deze manier staan Margreet en Diana beiden helemaal achter het eindresultaat.

Tijdens het werken met de andere leden van de projectgroep hebben Margreet en Diana zich leergierig opgesteld. Zij stonden hierbij open voor feedback en waren bereid om extra werk te doen, wanneer dit nodig was. Zo hebben ze bijvoorbeeld extra beelden bekeken. Daarnaast was er goede communicatie met de afstudeerbegeleidster. Van te voren zijn duidelijke afspraken gemaakt, waaraan iedereen zich heeft gehouden. Het contact met de opdrachtgever heeft voornamelijk plaatsgevonden tijdens de bijeenkomst met de projectgroep. Aangezien de opdrachtgever en afstudeerbegeleidster nauw samenwerken, was meer contact ook niet noodzakelijk.

Diana heeft door het uitvoeren van dit onderzoek meer geleerd over loyaliteit en interactionele vaardigheden. Doordat er ook met beelden uit de praktijk is gewerkt, heeft ze geleerd om een koppeling te maken tussen theorie en praktijk. Dit onderzoek heeft ervoor gezorgd dat de pedagogische kennis van Diana verbreed is. Dankzij de samenwerking met Margreet heeft Diana geleerd hoe ze een balans in werkverdeling kan vinden.

Margreet heeft veel geleerd van de samenwerking binnen de projectgroep. Dankzij de samenwerking met studenten van de universiteit en de kritische feedback van de afstudeerbegeleidster, heeft ze geleerd om zich kritisch te verwoorden. Daarnaast sluit ze zich aan bij wat Diana heeft geleerd.

*“Wij kunnen, als sociale wezens, pas tot ontplooiing komen
als er sprake is van wederkerigheid”*

(gezinshuisouder 5, aantekeningen gesprek, 9 mei 2014)

Literatuurlijst

Adriaenssens, P. (2009). *Van hieraf mag je gaan: Over het opvoeden van tieners*. Tielt: Uitgeverij Lannoo

Baarda, D.B., Goede, M.P.M. de., Teunissen, J. (2009). *Basisboek kwalitatief onderzoek: Handleiding voor het opzetten van kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

Baat, M. de. & Berg-le Clerq, T. (2013). *Wat werkt in gezinshuizen?* Geraadpleegd op 29 januari 2014, van <http://nji.nl/nl/Kennis/Databanken/Databank-Wat-werkt/Onderwerpen/Wat-werkt-bij-gezinshuizen>

Bartelink, C., Steege, M. van der. (2012). *Hechting en langdurige uithuisplaatsing verslag discussiebijeenkomst*. Geraadpleegd op 30 januari 2014, van <http://nji.nl/nl/Publicaties/Hechting-en-langdurige-uithuisplaatsing>

Bergt, P. van den., Weterings, T. (2010). *Pleegzorg in perspectief: ontwikkelingen in theorie en praktijk*. Assen: Koninklijke van Gorcum

Berg, P. van den., Weterings, T., Schoenmakers, M. (2011). Gehechtheid en loyaliteit bij pleegkinderen, een analyse vanuit de theorie en de praktijk. *Tijdschrift voor orthopedagogiek, kinderpsychiatrie en klinische kinderpsychologie*, z.d. (juli-september), xx-xx

Bouwkamp, R. & Bouwkamp, S. (2013). *Dicht bij huis*. Utrecht: De Tijdstroom

Bowlby, J. Vertaald door Lookeren Campagne-Taverne, van. (1983). *Verbondenheid*. Deventer: Van Loghum Slaterus

Brok, A.C. & Zeeuw, M. de, (2008). *Er zijn voor je kind: Hoe ouders veiligheid en emotionele beschikbaarheid kunnen bieden*. Assen: Van Gorcum

Burggraaff-Huiskes, M. (2011). *Opvoedingsondersteuning als bijzondere vorm van preventie*. Bussum: Uitgeverij Coutinho

Centrum voor Jeugd en Gezin. (z.d.). *Straf geven*. Geraadpleegd op 29 januari 2014, van <http://www.cjg.nl/puber/opvoeding-en-gedrag/opvoedtips/straf-geven>

Delfos, M. F. (2010b). *Ik heb ook wat te vertellen: Communiceren met pubers en adolescenten*. Amsterdam: Uitgeverij SWP

Delfos, M. F. (2010a). *Kinderen en gedragsproblemen: Aanleg, rijping of omgeving?* Amsterdam: Pearson

Delfos, M. F. (2011). *Ontwikkeling in vogelvlucht: Ontwikkeling van kinderen en adolescenten* (vijfde druk). Amsterdam: Pearson

- Delfos, M. F. & Visscher, N. (2013). *(Pleeg)kinderen en vreemd gedrag?* Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Dillen, A. (2004). *Ongehoord vertrouwen: Ethische perspectieven vanuit het contextuele denken van Ivan Boszormenyi-Nagy*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant
- Grimhuizen, T., van. (2007). *Van last tot lust: Het opvoeden van pubers*. Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Harting, E. (2012). *Herrie in huis: Ervaringen van een gezinshuismoeder*. Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Heuves, W. (2006). *Puber: ontwikkeling en problemen*. Assen: Van Gorcum
- Hoekstra, R. (2002). *Oneindig loyaal: Een contextuele kijk op de situatie van mensen die zorgen voor een ernstig belemmerd kind*. Zoetermeer: Uitgeverij Meinema
- Janssen, H. & Wentzel, W. & Vissers, B. (2012). *Basisboek Huiselijk geweld*. Bussum: Uitgeverij Coutinho
- Juffer, F. (2010). *Beslissingen over kinderen in problematische opvoedsituaties: inzichten uit gehechtheidsonderzoek*. Raad voor de rechtspraak: Research Memoranda, jaargang 6, nummer 6
- Koot- Dees, D. van de. & Schep, E. (2014). *Projectrapportage Professioneel Ouderschap in Gezinshuizen fase 1 concept*. Ede: Lectoraat Jeugd en Gezin Christelijke Hogeschool Ede
- Kruyskamp, C. (1982). *van Dale. Groot Woordenboek der Nederlandse Taal (deel I)*. Den Haag: Nijhoff
- Kuipers, H.J. (2008). *Pedagogiek voor professionele opvoeders*. Bussum: Uitgeverij Coutinho
- Lectoraat Jeugd en Gezin (2012). *Professioneel ouderschap*. Ede: Christelijke Hogeschool Ede (CHE)
- Leijenhorst, L., van. (2009). *Why teens take risks*. Enschede: Print Partners Ipskamp B.V
- Maaskant, A. (2007). *Kind tussen pleegouder en ouders*. Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Meij, H. (2011). *De basis van opvoeding en ontwikkeling*. Geraadpleegd op 21 januari 2014, van <http://www.nji.nl/nl/Normale-ontwikkeling-pdftekst.pdf>
- Michielsen, M., Mulligen, M. van., Hermkens, L. (1998). *Leren over leven in loyaliteit: over contextuele hulpverlening*. Leuven: Uitgeverij Acco
- Nederlands Jeugd Instituut. (z.d.a). *Residentiële Jeugdzorg*. Geraadpleegd op 1 april 2014, van <http://www.nji.nl/Residentiele-jeugdzorg>

Nederlands Jeugd Instituut. (z.d.b). *Wat werkt bij gezinshuizen?* Geraadpleegd op 18 november 2013, van <http://www.nji.nl/nl/Kennis/Databanken/Databank-Wat-werkt/Onderwerpen/Wat-werkt-bij-gezinshuizen>

Noordegraaf, M., Vierwind, G. (2013). *Hulpverlening aan jeugd en gezig: Systeemgericht werken met adolescenten*. Bussum: Uitgeverij Coutinho

Onderwaater, A. (2008). *De onverbreekelijke band: Inleiding & ontwikkelingen in de contextuele therapie van Nagy*. Amsterdam: Pearson

Ouder en Gezin. (2009). *4 Handige tips: Hoe om te gaan met uw opgroeiende puber?* Geraadpleegd op 22 januari 2014, van <http://mens-en-samenleving.infonu.nl/ouder-en-gezin/30330-4-handige-tips-hoe-om-te-gaan-met-uw-opgroeiende-puber.html>

Pas, A. van der (2011). *Handboek methodische ouderbegeleiding: Naar een psychologie van ouderschap*. Amsterdam: Uitgeverij SWP

Prins, M. (2008). *De deugd van tegenwoordig: Onderzoek naar jongeren en hun grenzen*. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen

Rijksoverheid. (z.d.). *Aanval op schooluitval*. Geraadpleegd op 24 januari 2014, van http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/aanval-op-schooluitval?utm_campaign=sea-t-onderwijs_en_wetenschap-aanval_op_schooluitval&utm_term=%2Bschoolluitval&gclid=CMTtk8LVlrwCFXGWtAodhyAA5Q

Riksen-Walraven, M. (2000). *Tijd voor kwaliteit in de kinderopvang*. Amsterdam: Vossiuspers AUP

Slot, W. & Aken, M. van (2010). *Psychologie van de adolescentie*. Baarn/Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff

Steege, M. van der (2012). *Gezinshuizen in de jeugdzorg. Kennis verzameld en de stand van zaken*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut

Stichting Innovatie Alliantie. (z.d.). *Toelichting stimulatiereregelingen*. Geraadpleegd op 1 april 2014, van <http://www.innovatie-alliantie.nl/stimuleringsregeling.html>

Stulp, H. (2011). Hoofdlijnen van de gehechtheidstheorie. *Psyche & Geloof. Tijdschrift van de Christelijke Vereniging voor Psychiaters, Psychologen en Psychotherapeute*, 2011 (4)

Weber-Boch, G.E. (2013). *Met twee families leven: Systemische sociaalpedagogiek en het werken met opstellingen bij uithuisplaatsingen in gezinsvormen*. Ettenheim: Schneider Verlag Hohengehren GmbH

Bijlage 1 Totaaloverzicht kernlabels, sublabels en dimensies

	Sublabels	Dimensies	Aantal
Zelfonthulling	Zelfonthulling van de puber door zelfonthulling van de gezinshuisouder	Gezinshuisouder benoemt wat het verhaal van de jongere met hem/haar doet	2
		Gezinshuisouder vertelt over zijn eigen leven	0
		Gezinshuisouder geeft zijn eigen mening over wat de jongere vertelt	8
	Gezinshuisouder geeft bevestiging aan de jongere waardoor de jongere tot zelfonthulling komt	Gezinshuisouder bemoedigt de jongere door het uitspreken van vertrouwen in de jongere (op de persoon gericht)	3
		Gezinshuisouder stelt de jongere gerust in een situatie (op de situatie gericht)	4
		Gezinshuisouder complimenteert de jongere op gedrag	1
		Gezinshuisouder leeft zich in in de belevingswereld van de jongere	1
	Gezinshuisouder geeft de jongere psycho-educatie waardoor de jongere tot zelfonthulling	Gezinshuisouder geeft theoretische uitleg bij het verhaal van de jongere	3
		Gezinshuisouder geeft een voorbeeld van een soortgelijke situatie	3
	Gezinshuisouder interpreteert wat de jongere zegt waardoor de jongere tot zelfonthulling komt	Gezinshuisouder vult de jongere aan vanuit zijn eigen ideeën	1
		Gezinshuisouder denkt mee met de jongere	6
		Gezinshuisouder belicht verschillende kanten van het verhaal van de jongere	3
	Gezinshuisouder toont interesse in de jongere waardoor deze tot zelfonthulling komt	Gezinshuisouder vraagt door op wat de jongere vertelt	13
		Gezinshuisouder vraagt om opheldering over wat de jongere vertelt	8
		Gezinshuisouder maakt non-verbaal tijd vrij voor de jongere	1
		Gezinshuisouder haalt dingen uit eerdere gesprekken met de jongere aan	5
		Gezinshuisouder start een gesprek met een jongere	11
		Gezinshuisouder vraagt naar gevoel van de jongere	1
Vindingrijkheid	Gezinshuisouder sluit aan bij de jongere of versterkt de relatie met behulp van humor	Relatie versterken door samen een grapje te maken over een derde	3
		Relatie versterken door fysiek of verbaal plagen	5
		Ongerijmd aansluiten bij interesse van jongere	2

		Aansluiten bij jongere door meegaan in taalgebruik jongere	1
		Aansluiten bij jongere door met humor reageren op uiting jongere	4
		Aansluiten bij uiting jongere door deze te herhalen	1
	Gezinshuisouder gebruikt humor om eigen uiting of uiting van de jongere te relativeren	Correctie gevolgd door relativerende humor (sarcasme)	1
		Correctie gevolgd door humor (grapje)	1
		Relativeren uiting (compliment) jongere door ironische opmerking	1
		Relativeren eigen uiting door gebruik van humor	1
	Gezinshuisouder gebruikt humor om de jongere iets te leren	Begrip bewerkstellingen door projecteren situatie op situatie jongere	1
	Gezinshuisouder gebruikt humor voor het geven van feedback aan de jongere	Toestemming geven door grapje (hoort eigenlijk bij regels/feedback?)	1
		Compliment door positief gespeelde verbazing	1
		Feedback op gedrag door cynisme	1
		Feedback op gedrag door overdreven imitatie	1
		Feedback op negatief gedrag door grapje	1
		Controleren van gedrag door overdreven herhaling, ironie	1
		Controleren van gedrag door grapje	1
Gezin van herkomst	Gezinshuisouder geeft uiting aan zijn gedachten over gezin van herkomst van puber	De GHO geeft complimenten over gezin van herkomst	5
		De GHO geeft aan dat het knap en belangrijk is als gezin van herkomst achter de plaatsing staat	1
		De GHO geeft erkenning aan gezin van herkomst	3
		De GHO geeft herkenning aan gezin van herkomst	3
		De GHO gebruikt humor over gezin van herkomst	1
	Gezinshuisouder spreekt over broers en zusjes van puber	De GHO heeft kennis over broers/zussen	2
		De GHO praat door over broers/zussen	3
		De GHO vraagt door over broers/zussen	5
		De GHO gaat in op initiatie broers/zussen door puber	4
		De GHO initieert gesprek over broers/zussen	4
	Gezinshuisouder is steunend aanwezig in de relatie puber en gezin van herkomst	De GHO geeft aan dat het knap en belangrijk is als gezin van herkomst achter de plaatsing staat	1
		De GHO benoemt overeenkomsten en verschillen tussen puber en gezin van herkomst	2
		De GHO betreft gezin van herkomst bij de puber	3
		De GHO geeft tips aan puber over contact met gezin van herkomst	2
		De GHO geeft informatie over gezin van herkomst	2
		De GHO begeleidt telefoongesprekken met gezin van herkomst	3
	Gezinshuisouder toont interesse in gezin van herkomst van puber	De GHO praat door over gezin van herkomst	7
		De GHO vraagt door over gezin van herkomst	11

		De GHO initieert gesprek over gezin van herkomst	9
		De GHO gaat in op initiatie gezin van herkomst door puber	10
Regels	Afspraken maken	Herhalen van gemaakte afspraak	6
		Maken van een nieuwe afspraak	7
		Zoeken naar uitzondering op de regel	1
	Omgaan met waarden en normen	Compliment geven	1
		Waarderen van de puber	3
		Gedrag bespreken/ negatief waarderen	1
		Algemene waarden benoemen (aanleren)	3
	Reactie gezinshuisouder op negatief gedrag	Bevelen iets te doen	7
		Sanctie op gedrag geven	2
		Consequentie van bepaald gedrag bespreken	4
		Waarschuwen	4
		Spiegelen van gedrag	3
		Confronteren met gedrag	2
	Verwachtingen formuleren omtrent het gedrag	Aanspreken op eigen verantwoordelijkheid	3
		Aansporen tot nadenken over eigen gedrag	1
		Uitspreken van verwachtingen van gezinshuisouder	2
		Suggestie doen voor ander gedrag	3
		GHO vraagt om toegeven van bepaald gedrag, confronteren met gedrag	1
		Bespreken op metaniveau, zoeken naar samen leren	1
	Overig	Overdrijven van gedrag (Jij doet altijd..)	1
Feedback	Gedrag relateren aan regels en afspraken	Controle van (al dan niet) afgesproken gedrag	4
		Terugkomen op eerder gemaakte afspraken	1
		Aanspreken op nalaten van afspraak	1
		Regel benadrukken	1
		Tot een compromis komen	1
	Bespreken van positief gedrag	Complimenten/herhalen van complimenten (+ bevestiging van compliment)	18
		Benadrukken en stimuleren van prestaties	1
		Uitnodigen/aansporen tot benoemen van prestaties	1
	Bespreken van negatief gedrag	Benoemen/aanspreken van/op ongewenst gedrag	3
		Benadrukken van oplossing die mogelijk was (je had vanmorgen kunnen scheren)	1
		Begrenzen van gedrag	1
		Overdrijven om tot een punt te komen	2
		Consequenties van gedrag	1
		Benoemd bepaald gedrag van de puber expliciet	1
		Waarschuwen	1
		Bevestiging vragen van kind of het begrepen wordt	1
		Bevelen iets te doen	2

	Inzicht in gedrag aansporen/stimuleren	Gedrag inzichtelijk maken (oorzaak-gevolg)	4
		Gevolg benadrukken	3
		Preventief benoemen van gevolg van mogelijk negatief gedrag	2
		Aansporen tot zelfstandigheid	1
		Aansporen tot nadenken over eigen handelen	1
		Suggestie voor oplossing/gedrag (+ herhalen van suggesties)	6
		Bijbrengen van waarden	1
		Algemene normen en waarden	1
		Persoonlijke normen en waarden	3
		Vragen om uitleg	2
	Overig	Wat gezinshuisouders anders kunnen doen	2
		Uitspreken van verwachtingen	2
Overig	Algemeen	Activiteiten	2
		Omgeving	1
		Onderzoek	5
		Openheid/Privacy	1
		Planning	4
		Rituelen	4
	Aandachtsverdeling	Activiteiten	3
		Aankleding, kleding, bril tatoeage etc.	1
		Negeren	1
		Planning	1
	Adviseren	Financieel	3
		Planning	1
		Sekse, bespreken van seksegerelateerde vraagstukken	1
	Betrokkenheid	Aankleding	5
		Activiteiten	4
		Bedanken/complimenten	2
		Elkaar ontzien	2
		Eten	3
		Leeftijdsadequaate verstandshouding, interactie van ouder kind met GH over kleinere kinderen.	1
		Leefwereld	1
		Medisch	1
		Organisatie GH	2
		School	2
		Sekse	
		Uitgaan	
		Vertrouwen	3
		Welzijn	6
	Financieel	GSM	2
		Zorgtoeslag	1
	Meningsvorming	Educatie	1

		Gevangenis	1
		Kwaliteit van leven	1
		Medisch	1
		Ouderenzorg	1
		Racisme	2
		Relaties	1
		Watergebruik	1
	Participatie	Activiteiten	3
		Computers	2
		Eten	3
		Huiswerk	3
		Non-verbale stimulans	1
		Taken	3
	Toekomst	Inkomen	1
		School	2
		Woonsituatie	2
	Vraagactivatie	Activiteiten	2
		Medisch	2

Bijlage 2 Kernlabelschema 'Gezin van herkomst'

Kijkkader	Sublabels	Dimensies
Gezin van herkomst	GHO geeft uiting aan zijn gedachten over gezin van herkomst van puber	De GHO geeft complimenten over gezin van herkomst
		De GHO geeft aan dat het knap en belangrijk is als gezin van herkomst achter de plaatsing staat
		De GHO geeft erkenning aan gezin van herkomst
		De GHO geeft herkenning aan gezin van herkomst
		De GHO gebruikt humor over gezin van herkomst
	GHO spreekt over broers en zusjes van puber	De GHO heeft kennis over broers/zussen
		De GHO praat door over broers/zussen
		De GHO vraagt door over broers/zussen
		De GHO gaat in op initiatie broers/zussen door puber
		De GHO initieert gesprek over broers/zussen
	GHO is steunend aanwezig in de relatie puber en gezin van herkomst	De GHO geeft aan dat het knap en belangrijk is als gezin van herkomst achter de plaatsing staat
		De GHO benoemt overeenkomsten en verschillen tussen puber en gezin van herkomst
		De GHO betreft gezin van herkomst bij de puber
		De GHO geeft tips aan puber over contact met gezin van herkomst
		De GHO geeft informatie over gezin van herkomst
		De GHO begeleidt telefoongesprekken met gezin van herkomst
	GHO toont interesse in gezin van herkomst van puber	De GHO praat door over gezin van herkomst
		De GHO vraagt door over gezin van herkomst
		De GHO initieert gesprek over gezin van herkomst
		De GHO gaat in op initiatie gezin van herkomst door puber

Bijlage 3 Topiclijst Expertinterviews

Interview Mariska de Baat

Gedeeltelijk gestructureerd interview (Baarda, e.a., 2009, p. 230).

Met topic lijst

Focused interview (Baarda, e.a., 2009, p. 231).

Specifiek onderwerp

Expert interview (Baarda, e.a., 2009, p. 232).

Inleiding:

Toestemming voor opname

Duur van het interview

Kort voorstellen

Doel van ons onderzoek

Topic 1: NJI

Wat is het NJI? Wat doet het NJI?

Wat doet u binnen het NJI?

Topic 2: Het RAAK project

Hoe bent u betrokken bij het RAAK project?

Wat zijn uw taken binnen het RAAK project?

Topic 3: Artikel *wat werkt in gezinshuizen* (2013)

Is er veel onderzoek naar gezinshuizen..... (herformuleren)

Waarin onderscheid een gezinshuis zich van een pleeggezin?

Wat zijn belangrijke vaardigheden die gezinshuisouders moeten hebben?

Wat is belangrijk in de relatie tussen de gezinshuisouder en de biologische ouder van een puber?

Topic 4: Loyaliteit in gezinshuizen

Hoe ziet u loyaliteit in gezinshuizen?

Wat is hierin belangrijk voor gezinshuisouders?

Topic 5: Belangrijke Engelstalige literatuur

Welke Engelstalige literatuur raadt u ons aan met betrekking tot onze hoofd- en deelvragen?

Is er in het buitenland soortgelijk onderzoek gedaan naar gezinshuizen?

Afsluiting

Interview Kees Verduijn

Inleiding:

Toestemming voor opname

Duur van het interview

Kort voorstellen

Doel van ons onderzoek

Topic 1: achtergrond en werk

Kunt u wat over uzelf vertellen? Wat voor werk doet u precies?

Topic 2: loyaliteit en uithuisplaatsing

Kunt u wat vertellen over loyaliteit en uithuisplaatsing? Hoe verhouden deze twee zich tot elkaar?

Topic 3: loyaliteit en hechting

Ziet u een verband tussen loyaliteit en hechting? Kan een jongere veilig gehecht zijn en niet loyaal?

Of andersom?

Topic 4: pleegouders en loyaliteit

Wat is voor pleegouders van belang als het gaat om loyaliteit van jongeren?

Afsluiting

Bijlage 4 Fasering onderzoek

Fase	Activiteit	Wie?	Planning
Literatuuronderzoek	Bronnen opzoeken	Afstudeerders	06-01-14 tot 31-01-14
	Literatuur bestuderen		
	Literatuur uitwerken		
	Expertinterviews		
Kijkkader vaststellen	Voorlopig kijkkader uitwerken	Martine	06-01-14 tot 20-01-14
Kijkkader operationaliseren	Aantal beelden bekijken en kijkkader daaraan toetsen	Martine, Ellen en Daniëlle	20-01-14 tot 31-01-14
Kijkkader toepassen	Kijkkader bespreken	Projectgroep	31-04-14 tot 14-02-14
	Videobeelden bekijken en analyseren	Afstudeerders	
Kijkkader evalueren	Bijeenkomst lectoraat t.b.v. kijkkader evalueren	Projectgroep	14-02-14
Collecties vormen	Top 5 sensitizing concepts maken en transcriberen	Afstudeerders	14-02-14 tot 28-02-14
Analyseren	Single case analysis uitwerken: fijn transcriberen	Afstudeerders	28-02-14 tot 14-03-14
	Sublabels maken	Afstudeerders	
	Studiedag lectoraat	Projectgroep	07-03-14
Rapporteren	Analyse van collectie	Afstudeerders	14-03-14 tot 28-03-14
Toepassen	Conclusie en aanbevelingen uitwerken	Afstudeerders	28-03-14 tot 19-05-14
	Bijeenkomst lectoraat t.b.v. toepassing	Projectgroep	11-04-14